

ÉRTEKEZÉSEK
A TÁRSADALMI TUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

KIADJA A MAGYAR TUD. AKADÉMIA.

A II. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI

PAUER IMRE

OSZTÁLYTITKÁR.

XI. KÖTET. 4. SZÁM.

A RÖVIDTARTAMÚ
SZABADSÁGVESZTÉS-BÜNTETÉSEK
S A FÖLTÉTELES ELITÉLÉS.

TÓTH LÖRINCZ

RENDES TAGTÓL.

(OLVASTATOTT A II. OSZTÁLY ÜLÉSÉN 1891. ÁPRILIS 13-ÁN.)

Ára 40 kr.

BUDAPEST.

1891.

ÉRTEKEZÉSEK

A TÁRSADALMI TUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

Első kötet. 1867—1870.

I. Szám. Az uzsora törvényekről. *Szinovdéz Györgytől.* 1867. 17 l. Ára 10 kr. — II. Szám. A magyar mezőgazdaság. *Keleti Károlytól.* 1867. 19 l. 10 kr. — III. Szám. A nemzet szellemi élete a párisi kiállításon. *Dr. Konek Sándortól.* 1868. 42 l. 20 kr. — IV. Szám. A magyar Korona országainak legujabb népesedési mozgalmái. *Dr. Konek Sándortól.* 1868. 52 l. 20 kr. — V. Szám. Jogtudomány s nemzetgazdaságtan. *Kautz Gyulától.* 1868. 38 l. 20 kr. — VI. Szám. A statistika hivatalos és tudományos művelése. *Keleti Károlytól.* 1868. 41 l. 20 kr. — VII. Szám. A római jog s az újabbkori jogfejlődés. *Pulszky Ágostontól.* 1869. 27 l. 10 kr. — VIII. Szám. Gaius. *Rentmeister Antaltól.* 1869. 116 l. 30 kr. — IX. Szám. Zádor György magyar akadémiai tag emlékezete. *Tóth Lőrincztől.* 1869. 26 l. 20 kr. — X. Szám. A törvénykezés reformja. *Ókröss Bálinttól.* 1869. 18 l. 20 kr. — XI. Szám. A büntetés rendszerről általában, különösen a halálbüntetésről Poroszországban. *Csatskó Imrétől.* 1870. 26 l. 20 kr. — XII. Szám. A bírósági szervezet, különösen a bíróságok megalakulása. *Baintner Jánostól.* 1870. 37 l. 20 kr.

Második kötet. 1870—1874.

I. Szám. A fogyasztási egyletek. *Dr. Vécsey Tamástól.* 1870. 59 l. 20 kr. — II. Szám. Az emberi öntudat jelen fokáról. *Dr. Barsi Józseftől.* 1870. 27 l. 10 kr. — III. Szám. Kassa város parketkészítése a XV. század kezdetén. *Wenzel Gusztávtól.* 1870. 43 l. 10 kr. — IV. Szám. Emlékbeszéd Császár Ferencz tiszteleti tag fölött. *Dr. Suhayda Jánostól.* 1871. 12 l. 10 kr. — V. Szám. Szemle a magyar jogászgyűlések munkássága s eredményei felett. *Tóth Lőrincztől.* 1872. 88 l. 30 kr. — VI. Szám. Modern alkotmányos monarchiai intézmények. *Ladányi Gedeontól.* 1873. 28 l. 10 kr. — VII. Szám. Emlékbeszéd Rau Károly Henrik felett. *Kautz Gyulától.* 1873. 16 l. 10 kr. — VIII. Szám. A nemesség országgyűlési fejenként való megjelenésének megszűnése. *Hajnik Imrétől.* 1873. 18 l. 10 kr. — IX. Szám. A részvénytársulati ügy törvényhozói szempontból. *Dr. Matlekovits Sándortól.* 1873. 32 l. 10 kr. — X. Szám. Mezőgazdasági statistika a nemzetközi kongresszusokon. *Keleti Károlytól.* 1874. 32 l. 10 kr. — XI. Szám. A székely kérdés. *Galgóczy Károlytól.* 1874. 24 l. 10 kr. — XII. Szám. Az emberi élettartam és a halandóság kiszámításáról. 4 graphicus rajzzal. *Kőrösi Józseftől.* 1874. 52 l. 30 kr.

Harmadik kötet. 1875.

I. Szám. A kényszer-egység a csődeljárásban. *Apáthy Istvántól.* 1875. 25 l. 18 kr. — II. Szám. Quetelet emlékezete. *Keleti Károlytól.* 1875. 24 l. 10 kr. — III. Szám. Magyarország népesedési mozgalma 1864—1873-ban és a cholera. *Keleti Károlytól.* 1875. 56 l. 40 kr. — IV. Szám. Újabb adataink Magyarország bűnvádi statistikájából. *Konek Sándortól.* 1875. 55 l. 35 kr. — V. Szám. A statistika és a nemzetgazdaságtan közti viszony a mai korban. *Konek Sándortól.* 1875. 26 l. 15 kr. — VI. Szám. Emlékbeszéd Szigethi Warga János l. tag felett. *Galgóczy Károlytól.* 1875. 23 l. 15 kr. — VII. Szám. Statisztikai tanulmányok hazánk közegészségi állapota felett. *Dr. Weszelorszky Károlytól.* 70 kr. — VIII. Szám. Visszapillantás az előbbi m. k. curiának 1724—1769-ki működésére. *Wenzel Gusztávtól.* 80 kr. — IX. Szám. Emlékbeszéd Csacsó Imre l. tag fölött. *Pauler Tivadartól.* 10 kr.

Negyedik kötet. 1876.

I. Szám. Visszapillantás közgazdaságunk egy negyed századára. *Keleti Károlytól.* 20 kr. — II. Szám. Az összehasonlító jogtudomány és a magyar magánjog. *Wenzel Gusztávtól.* 25 kr. — III. Szám. A szóbeliség, közvetlenség

A RÖVIDTARTAMÚ
SZABADSÁGVESZTÉS-BÜNTETÉSEK
S A FÖLTÉTELES ELITÉLÉS.

TÓTH LŐRINCZ

RENDES TAGTÓL.

(OLVASTATOTT A II. OSZTÁLY ÜLÉSÉN 1891. ÁPRILIS 13-ÁN.)

BUDAPEST.

KIADJA A MAGYAR TUD. AKADEMIA.

1891.

Talán senki sem vonja kétségbe, hogy a büntető jog s ennek lényeges alkatrésze, a büntetések czélszerű végrehajtása, oly mélyen hat az államok jóllétére, a közbátorságra s közerkölcsisre, hogy az azt művelő tudomány újabb meg újabb vívmányai nem csak a szakemberek, hanem általában minden gondolkodó honpolgár figyelmét s érdekeltségét legnagyobb mértékben megérdemlik. E reformok ma már az egész művelt világszerte fennálló büntetőügyi egyesületek, s ezek során a dicséretes szorgalommal munkálkodó magyar jogászegylet egyik szakosztálya figyelmének is előkelő tárgyát képezik. A tudományos kifejtésnek, gondolatcsereinek s eszmeérlelésnek természetes következtése, hogy a művelt államok törvényhozó testületei s kormányai is ráléptek a tudomány által kijelölt ösvényre s az elméletek gyakorlati eredményekre is vezettek.

Mint a társadalmi tudományok művelésére hivatott második osztály tagja, kötelességemnek tartom ezeket az új eszméket s törekvéseket, melyek a hivatásom s folytonos foglalkodásom körébe eső területen időnként fölmerülnek s a jogáskörökben élénk mozgalom s megbeszélés tárgyát képezik, itt az akadémiai szószéken is fölemlíteni s megismertetni, oly reményben, hogy tisztelt társaim, kik hasonló tanulmányokra időt nem szentelhetnek, mégis mint humánus érzületű s a közügyek e fontos ága iránt érdeklődő férfiak, szívesen fogadják e fejlemények rövid ismertetését. Ezúttal a *föltételes elitelés* elméletét fogom tárgyalni.

I.

Mint az emberiség története mutatja, időnként föl-fölébred a népek lelkiismerete a büntető törvényhozás felöltő hiányaival szemben, s nem nyugszik, míg egy-egy sikeres elő-

lépés nem történik a tökéletesedés hosszú útján. A múlt század végén tudatára jött az előbbi századok büntető törvényei kegyetlenségének, s a büntetések végrehajtásában mutatkozó lelketlen, vad durvaságnak s önkénynek, és az *emberiesb* bánásmód érdekében tétettek nemes irányú javaslatok és kísérletek. Az elítéltek kínzásában gyönyörködő bosszúállás helyébe az emberiség szelidebb érzelmei és a javításra, a megmentésre irányzott eszmék s többé-kevésbé czélszerű módozatok léptek. Azonban a reformált büntetési rendszerek sem vezethettek óhajtott eredményre, s a gondosabban kezelt bűnügyi statisztika oly megdöbbentő adatokat mutat fel a visszaesések számának növekedésére, s különösen a fiatalok bűnösök szaporodására nézve, hogy a további reformkísérletek folyton folyvást szükségseknek mutatkoznak. Ha a *præventio* s *repressio* eddig használt módjai s eszközei nem elégségesek: gondoskodni kell új módokról s eszközökről, s bátran folytatni a küzdelmet a bűn, az emberi természetnek e vele született árnyoldala ellen, melynek veszélyeit ha teljesen ki nem irthatjuk is, de legalább enyhíthetjük.

Ama bátor gondolatok során, melyek újabban, a büntetőjogi téren mutatkozó haladás útján, mint a folyton előre törő kor vívmányai, s már nem csak az irodalomban, hanem a legműveltebb államok törvényhozásában is megjelentek, első sorban áll a «*föltételes elítélés*» most még vita alatti s teljesen ki nem forrott, de mindinkább fejlődő s tisztuló, fontos kérdése. Ez intézménynek többféle czélja van, s ha e czélok nem mindnyájan érhetők is el egyenlő sikerrel, tiszta nyereség az is, ha azok közül csak egyik-másik is beválik a gyakorlatban, s megtermi üdvös eredményeit. Legfőbb e czélok közt, hogy oly vádlottak, kik első ízben s nagy mértékben enyhítő körülmények közt követtek el valamely csekélyebb jelentőségű törvényszegést, s megromlottaknak még nem tekinthetők, és a fogházakban, ezek mostani állapotában, majdnem kikerülhetetlen erkölcsi romlásnak lennének kitéve, el ne zárassanak, s a szabadságvesztés-büntetéstől s az avval járó megbélyegzéstől, föltételesen, t. i. bizonyos időn át tanusítandó jó viselkedés föltétele alatt, megmeneküljenek, a mi a most fönnálló s a bírót kötelező büntetőtörvény keretén belül lehetetlen; sőt napról-napra látjuk, hogy a

bíró jobb meggyőződése ellenére, oly szigorú büntetés kimérésére van kényszerítve, mely a természetes igazságérzetet mélyen sérti. Ismerjük a szaklapokból azt a feltűnő esetet, melyben a kolozsvári törvényszék hathavi börtönre volt kénytelen elítélni azt a legénykét, a ki zárt kertbe bemászva, kalapja mellé egy rózsát lopott, s épen közelebb az elnökletem alatti tanácsban néhány 16—17 éves suhanczot, becsületes és vagyonos szülék gyermekeit, ugyan annyira kellett büntetni, kerített helyről, bemászás útján eltulajdonított egy pár dinnyéért. Ezekhez hasonló esetek, fájdalom, nem kis számmal fordulnak elő, s nem csak nálunk, hanem más országban is, például Franciaországban, épen az említett irányú törvény tárgyalása alatt, méltán nagy hatást keltett egy szegény párisi munkás szigorú elítéltetése, ki betegsége által a keresetben gátolva lévén, éhező gyermekei számára zsemlyét lopott, ugyanazon ember, ki kevéssel azelőtt, pénzzel telt tárczát talált az utcán, s azt a rendőrséghez vitte, s még jutalmat sem akart elfogadni ritka becsületességeért.

A kétségkívül igen érdekes kérdéssel, melyet ismertetni szándékozom, az irodalomban a szakbeli első rangú folyóiratok, nevezetesen a *Bulletin de l'Union internationale de Droit pénal*, a büntetőügyi kongresszusok aktái, számos monografia, s nálunk a kitűnő gondnal szerkesztett szaklapok folyton foglalkoznak. A legelőkelőbb szakemberek: *Prins Adolf*, brüsseli tanár s a belga börtönök főfelügyelője, *Berenger* szenátor, a franciaországi javaslat szerkesztője, az angol *Howard*, az amerikai *Tallack*, az olasz *Garofalo*, nápolyi törvényszéki elnök, *List*, marburgi, *Lammasch Henrik* bécsi, *Bennecke* boroszlói egyetemi tanár, *Aschrott*, az amerikai büntető intézetek nagynevű ismertetője stb. az eszme kivihetősége s hasznossága mellett, ellenben *Wach Adolf* lipcei, *Kirchenheim* heidelbergi tanár, *Mittelstädt*, német birodalmi törvényszéki, *Appelius* casseli bírák stb. annak ellene érvelve s gyenge oldalait kimutatni erőködve, saját nyelvökön, élénk vitát folytattak. Hazai jogtudósaink közül pedig dr. *Fayer László* budapesti egyetemi tanár, a «Jogtudományi Közlöny» szerkesztője volt tudtomra legelső, ki e bátor reformeszmét szóba hozta, s előbb véleményétársaival együtt, saját lapjában, majd a magyar jogászegyletben ismertette. — Dr. *Gruber Lajos* és dr. *Reichardt Zsigmond* budapesti ügyvé-

dek, *Bodor László* kolozsvári törvényszéki bíró, dr. *Markus Dezső*, a «Jogi Szemle» szerkesztője, határozottan az indítvány mellett, míg dr. *Illés Károly*, e kitűnő büntetőjogtudós, kinek a sors csapását, mely őt testi vaksággal sújtotta, a szellem ereje s világossága pótolja, s dr. *Baumgarten Izidor*, kir. ügyész, ha nem is magát az elvet kárhoztatva, sőt annak nemes forrását s üdvös irányát elismerve, de óvatosságra intve s a nehézségeket főlemlítve, annak ellenében foglaltak állást, s a kérdést úgy a szaklapokban s a jogászegyleti értekezések során, mint a jogászegylet ülésein (1890. okt. 18., 28., nov. 29., 30. és decz. 20-ikán) élő szóval is kimerítőleg fejtegették, minden oldalról felhordva s megvitatva az indítvány mellett és ellen szóló érveket. *)

A kérdés a párisi «Société générale des prisons» s a brüsseli nemzetközi kriminalisztikai egyesület ülésén is (ez utóbbin 1859. évi auguszt. 7-ikén) alaposan meg lett vitatva, kedvező fogadtatásban részesült s a törvényhozásoknak melegen ajánlott. E votum annál nagyobb jelentőséggel bír, mert e nemzetközi gyűlésen több nemzetbeli valódi szakértők s gyakorlati férfiak, parlamenti tagok, bírák, ügyvédek, államügyészek, tudós jogtanárok és nagy tapasztalású börtönigazgatók vegyesen voltak jelen s vettek részt a szavazásban. A nemzetközi egyesület németországi fiókjának Halleban, 1890. márcz. 26-ikán tartott első nagygyűlésén is csaknem egyhangúlag (42 szavazattal 4 ellen) mondatott ki, hogy a fönnálló büntetési rendszer módosítása, különösen a rövid szabadságvesztésre szóló büntetések átváltoztatása, illetőleg föltételes elengedése — égető szük-

*) Lásd: dr. *Fayer László*: Büntetési rendszerünk reformja. Budapest, 1889. — Dr. *Illés Károly*: A szabadságbüntetés reformja, különös tekintettel a föltételes ítéletekre. Magyar jogászegyl. Értekezések. LIII. 6-ik kötet, 3 füz. Budapest, 1891. — Dr. *Reichardt Zsigmond*: A föltételes elítélés. U. o. LIV. 6-ik köt. 4-ik füzet. — Dr. *Baumgarten Izidor*: A föltételes elítélésről. U. o. LVI. 6-ik köt. 6-ik füz. — Magyar jogászegyl. Értekezések. LVIII. 6-ik köt. 8-ik füz. A föltételes ítéletekről. (Dr. *Baumgarten Izidor*, dr. *Markus Dezső*, dr. *Bodor László*, dr. *Illés Károly*.) Budapest, 1891. — Dr. *Gruber Lajos*: A föltételes elítélés. U. o. LIX. 6-ik köt. 9-ik füz. 1891. — Dr. *Reichardt Zsigmond*: A föltételes elítélés kérdésének néhány vitás pontjáról. U. o. LX. 6-ik köt. 10-ik füz. 1891.

ség. — Ugyane kérdés, mely a legközelebbi német jogászgyűlés tárgyai közé szintén ki van tűzve, a múlt év nyarán, június 15-étől kezdve Pétervárott ülésezett nemzetközi büntetőjogi nagy kongresszuson is érdekes, bár határozatig nem érlelt vita tárgyat képezte, sőt épen e kérdés volt, mely a kongresszusi tagok figyelmét leginkább magára vonta. Az első szakosztály, hová e kérdés tartozott, elvileg pártolta azt, s a kihágásokra nézve meg is szavazta 29 szóval 20 ellen; azonban úgy találták, hogy a többoldalú kérdés nincs még teljesen átértve, s azért teljes ülésbe nem került. A kongresszus tehát ezúttal még nem juthatott döntő eredményre, mert a szavazásnál oly zavar mutatkozott, mely az elnapolást tette szükségessé, de fenntartotta magának a határozathozatalt, s tagadhatatlanul feltűnt, hogy többsége őszintén óhajtja a szabadságvesztés-büntetések korlátozását, s a legközelebbi (Párisban tartandó) kongresszus kétségkívül újra fölveszi s eldönti a kérdést. Vannak azonban ellenkező vétumok is, melyek megemlítését, részrehajlás vádjá nélkül, mellőzni nem szabad.

Az északnyugoti börtönegyesületnek 1870. május 31-én tartott hamburgi gyűlésén a javaslat elvetetett. De e gyűlés leginkább a fennálló rendszer iránt elfogult fogház-igazgatókból állott, kik a megszokott rendszer fenntartását természetesen kényelmesbnek találják. Hasonló szellem vezette a minisztérium által megkérdezett porosz főttörvényszéki elnököket s főügyészeket is, noha ezek közül többen helyesnek vélték, hogy a rendszerrel kísérlet tétessék fiatalokú törvényszegőkkel szemben. E nem kedvező vétumok azonban a főntebb kiemelteknél kétségkívül kisebb jelentőségűek, mert egyoldalúak s nem tekinthetők a művelt jogászvilág összes tényezői nyilatkozatának.

Tagadhatatlan, hogy ellenkezőleg azzal, a mi a rendszer ellenfelei által állított, hogy «a jogászvilág lelkesülése az új intézmény iránt immár a fagypontra szállott alá» a bátor eszme rohamosan foglal tért az egész polgárosult világban, s mintegy bűvös erővel hat, melyet az igazság forrásából merít, és ez erőnek alig lesznek képesek soká ellent állani a megszokott formákhoz ragaszkodó iskola emberei, s törvényhozásunk is, az üde eszmeáramlatnak s a tapasztalásoknak engedve, előbb-utóbb meghódol.

Erre mutat az a jelenség is, hogy a javasolt rendszer legerősb bírálói, annak nyílt ellenzői is, ezt, ha nem is úgy, mint Belgiumban formuláztattott, s nem is egészen, de legalább egyik vagy másik megszorított alakjában s egyes részeiben elfogadják. A német *Wach* s a magyar *Illés Károly* nem ellenzik, hogy az amerikai rendszerrel, melyet alább ismertetni fogok, fiatalokú egyénekre nézve próba tétessék; mások, kifogásaikat s nehézségeiket előadva, magok is terveket terjesztenek elő, mint *Appelius Kirchenheim*; s dr. *Baumgarten* is, miután az intézmény rosszálásának élénk kifejezést adott, megengedi s elismeri, hogy büntető codexünk még csak ezután kiépítendő s ekkorig nagyrészen csak papiroson levő büntetési rendszerének teljes életbeléptetése után ez intézmény az épület betetözését képezheti. Maga *Mittelstädt*, a német birodalmi törvényszék szigorú bírása, s a minél keményebb büntetések barátja, kijelenti, hogy e javaslat hatalmas lépésnek tekinthető a jelen rendszer hátrányaiból való kibontakozásra, s tisztítva és javítva fog hatni a judicaturára, a mennyiben a bírakat a minél gondosabb s lelkiismeretesb egyénítés felé vezeti.

De nem csak a tudósok gyűlésein talált túlnyomó pártolásra a fölvetett eszme, hanem a törvényhozó testületek által is felkaroltatott s különféle módon, de egyazon célra irányzott érvényesítése több államban, és pedig az északamerikai szabad államok egynémelyikében s Angliában és gyarmataiban már az említett gyűlések verdiktjeit megelőzőleg lépett életbe.

E nagy reform alkalmazásának, mint általában a szabadságvesztés-büntetések végrehajtására s a börtönügy javítására fordított figyelemnek s gondoskodásnak dicsősége s érdeme Európában Howard hazáját, Angliát illeti meg, hol ez az elv, noha más alakban, jóval előbb valószínűtlen meg, mint Belgiumban. Sőt ha a tengeren túl megyünk, az északamerikai államok egyikében, a kis, művelt Massachusetsben ilynemű intézkedés már húsz év óta van életben. Az életbeléptetett rendszerek különbségeit alább ismertetni s mindegyiknek előnyeit s hátrányait röviden méltányolni fogom.

II.

Mielőtt azonban a részletek ismertetésébe kezdenék: szükségesnek tartom felmutatni a vezéreszméket, melyek az említett irányú javítások alapelveit foglalják magokban. Prins Adolf, a brüsseli híres jogtanár, a nemzetközi büntetőügyi egyesület brüsseli első ülésén tartott megnyitó beszédében, az egyesület céljait kimutatva, ama mély meggyőződés s reformatori lelkesülés meleg hangján emelte ki e vezéreszméket, mely őt a büntetőjog művelői közt s a büntetőügyi kongresszusokon általános tisztelet tárgyává teszi.*)

Századunkban eddigelé soha se merült fel a büntetőjog terén annyi új, meglepő, merész gondolat, soha sem vitattak oly messzeható, gyökeresen javító problémákat, mint jelenleg. Mikor a múlt század nagy eszmereformátorai, Beccaria, Bentham, Voltaire s tanítványaik fölléptek, csak a népek közvéleménye tapsolt merész újításaiknak, míg ellenben az akkori pedans könyvmoly-jogászok (megjegyzem, hogy e faj ma sem halt még ki) makacs hívei maradtak a múltnak, s az újításokat veszélyes ábrándoknak bélyegezték. A korszellem üde, egészséges fuvalma, az el nem fogúlt józan ész végre lassankint megtisztította a dohos levegőt, s a tapasztalás által jobb nézetekre vezetett jogászok magok kezdtek első sorban mozogni, zászlót emelni, s megállapítani, hogy a rendőri szigor s a kemény büntetések sok százados uralma egymaga nem segít a bajokon, nem zabolázza kellőleg az emberi bűnös hajlamokat és szenvedélyeket; a bűntettek száma, a legszigorúbb törvények alatt is, folyvást növekszik, s a szabadságvesztés-büntetések, főkép a rövid időre szabottak, hatástalanoknak bizonyúlnak. Most már ők kezdik keresni a célszerű segítő módokat s eszközöket. A XVIII. században alig volt még büntető jogtudomány, csak a hosszú idő által szentesített visszaélések tengere. Végre a megszokott előítéleteket elsöpörte az idő hatalma, s előtérbe lépett a szükség elismerése, hogy az igazságos büntetés alapja nem lehet más,

*) Lásd: «Jogi Szemle» I. köt. 1889. évi 11. szám, 346. lap.

mint az *egyénytés*, az individualis viszonyok böles mérlegelése. Emberies tudomány fejlődött a botor szokások romjain. Előbb azonban, mint kezdetben lenni szokott, több tért foglaltak el az abstract elméletek, mint a tények s tapasztalatok. Eszményi lelkesülés ragadta a jogtudósokat is, míg aztán lassankint a józan, higgadt megfontolás kezdett lépni az idealizmus helyébe, s a kriminalisták, kik az emberiség leglényegeseb érdekeivel foglalkoznak, kezdtek leszállani az eszményi magaslatokról a valóság s gyakorlat szilárd terére. Ma már átlátják, hogy a sorban dívó elméletek egyikére sem lehet kizárólag támaszkodni, mert az ember összetett lény, kit nem szabad egyoldalú szempontból ítélni meg. Mindegyik elméletben volt valami jó, de nem kizárólag alkalmazható. Így pl. a javítás elmélete helyes, mert kétségkívül vannak bűnösök, kik javíthatók; az elrettentés elméletében szintén van jó, mert léteznek szilaj, makacs bűnösök, kiket csak félelemmel lehet zabolázni; a társadalom védelmének elmélete is helyeslendő, mert vannak megrögzött bűnösök, kiknek egyszer s mindenkorra lehetetlenné kell tenni a sértést, a károsítást stb. De mind ezen elméleteket, melyek esetleg helyesek, nem lehet kizárólag minden esetben egyformán alkalmazni. Felmerül a rendszerek egyesítésének s az egyénytésnek szüksége, mint az orvosnak nem lehet, a magában véve legjobb elv s elmélethez való ragaszkodásból, minden betegét egyformán gyógyítani, úgy a kriminalista is kénytelen különféle egyéni rendszabályokat alkalmazni, ha czélt akar érni. Az egyénytés egyedül helyes eszméjét feltaláljuk már a régi bölcsek, Plato, Cicero, Seneca műveiben, s e régi vezéreszmék ma már újra elővételnek, a sötétség s elvtelen kapkodás hosszas ideje után, mely annyi kárt okozott az emberiségnek s az államoknak. A bűnnek s bűnösnek elvont mintája századunk vége felé eltűnőben van; a bűnt úgy ismerjük fel, mint társadalmi szülő okoknak alárendelt tüneményt, s a bűnöst, mint az emberi élet föltételeinek alávetett lényt. Ez okokat s föltételeket kell alaposan vizsgálni a kriminalistának, ha a nagy társadalmi bajokat le akarja küzdeni, s íme itt vagyunk az *egyénytés* szükségénél, s fölismerjük az elválaszthatatlan kapcsolatot, mely a büntetés végrehajtását összefűzi a bírói ítélettel, s reá jövünk, hogyan kell okosan s czélszerűen alkalmazni a szigort s kíméletet; átlátjuk,

hogy a szokásos, megromlott bűnösökkel s az újonez, alkalmi törvényszegőkkel nem lehet egyformán bánni, hogy az amazokkal a börtönben éreztetett kímélet s gyöngédség a legferdebb érzélgősség volna s ellenben az első ízben tévedt, még meg nem romlott lelkületű, főkép fiatal törvényszegőkre nézve a szabadságvesztés-büntetés nem csak haszontalan, de káros és veszélyes stb.

Így szólott a büntető jogtudomány ez egyik legjelesebb képviselője; s hasonló meggyőződés vitte a büntető joggal gyakorlatilag is foglalkozó jogtudósokat a formalisticus iskola hívei előtt túlmerészeknek tetsző indítványokra.

Ma már, a tett tapasztalások nyomán, általános lett a mélyebben gondolkodók s a megszokott formák és módozatok iránti kényelmes előszeretettől el nem fogúltaknál a meggyőződés a felől, hogy sem az anyagi büntető törvény, sem a büntető eljárás eddigi reformjai nem merítik ki teljesen a kellő gondoskodást, melylyel a tudomány s a tudomány fáklyájánál haladó törvényhozás e téren az emberiség és közjóllét érdekeinek s kívánalmainak tartozik; hanem hogy egyszersmind lelkiismeretes figyelem fordítandó a büntetések czélszerű végrehajtására is, s hogy minél gondosabb észlelés alá kell venni s minden oldalról elfogúlatlan vizsgálat tárgyává tenni azt a hatást, melyet a büntetések, különösen a leggyakrabban alkalmazott s a mai büntetési rendszer súlypontját képező szabadságvesztés-büntetések különféle fajai s módjai az elítélt bűnösökre gyakorolnak, s a tagadhatatlan eredményeket, melyeket a büntetésnemek alkalmazása, a célznak s óhajtásnak megfelelő, vagy ellenkezőleg cél- s óhajtásellenesen hatva, eszközöl. Legfőbb feladat lehetőleg megelőzni, s a mennyiben ez teljesen el nem érhető, legalább a lehető legkisebb számra szorítani a visszaeséseket. A recidivák mindinkább növekedő száma, a kriminalisták e valódi réme, s az alkalmas és sikeres módozatok megállapítása, melyek e bajon segítsenek, képezik ma a legfontosabb kérdést, mely a büntetőjogi irodalmat s a törvényhozásokat foglalkoztatja. El van ismervé, hogy a visszaesés veszélye ellen ekkorig megkísérlett küzdelem a nagy cél elérésére elégtelen, mert az alkalmazott módozatok hiányosak. A szaktudósok, s pedig a börtönügy kezelésével gyakorlatilag foglalkodó elsőrendű tekin-

télyek egyetértő véleménye, hogy az ijesztve szaporodó visszaesések legfőbb oka abban rejlik, hogy a szokásos és alkalmi bűnösök, a teljesen megromlottak, s a csak eltévedtek, a megcsontosodott veteránok s a még könnyen megmenthető s jó útra téríthető újonczok nincsenek kellőleg megkülönböztetve s elkülönítve; a büntetés végrehajtása tekintetében egyenlő bánásban részesülnek, nincs meg a kellő egyénítés s osztályozás. Különösen feltűnt az igen bőven s nem czélszerűen alkalmazott rövid idejű szabadságvesztés-büntetések káros hatása, melyek folytán a szokásos visszaesők, a társadalom makacs, gyökeresen megromlott ellenségei a társadalomba csakhamar visszatérnek s visszanyert szabadságukat ismét rosszra fordítják; a fogházakban pedig a még meg nem romlott, csak alkalmilag bűnre tévedt újonczok tanácsadóivá, tanáraivá lesznek, a kik hely hiánya, különösen kellő számú magánzárkák nemléte miatt, tőlük el nem különítve, csábításaiknak s átkos befolyásuknak kitéve, kitanúlt s teljesen megromlott gonosztevékké képződnek. Általános meggyőződésé lett, hogy a visszaesések megelőzésére egyik legsikeresebb rendszabály, hogy minél kevesebb ember, főkép minél kevesebb fiatal ember zárassék el fogházakba, melyek, ezeknek jelen s nem is egykönnyen javítható állapotában, a bűnöknek legtermékenyebb, legveszélyesebb tenyésztői.

S ez a gondos észlelés, ez a szomorú tapasztalás arra vezetett, hogy a rövid tartamú szabadságvesztés-büntetések ha teljesen nem mellőzhetők is, oly büntetendő cselekmények elkövetőire, melyek enyhébb természetűek, s a kik első ízben, főkép ifjú korban, nem bűnös megromlottságból, hanem inkább a javulás reményét ki nem záró könnyelműségből, egy szerencsétlen perczben elcsábítva, vagy a szenvedély pillanatnyi fellobbanásának hatása alatt követik el a csekélyebb jelentőségű törvénszegést, egyáltalában nem alkalmazhatók, mert célra nem vezetnek, s nem csak haszonnélküliek, sőt egyenesen veszélyes eredményekre, javulás helyett romlásra, megmentés helyett elsülyedésre vezetnek. A fogházak ugyanis, azok jelen állapotában, melyet czélszerűbbé átváltoztatni roppant pénzáldozatba kerül, s mindenesetre hosszú időt kíván, daczára a lehetséges, de nem kielégítő felügyeletnek, tapasztalás szerint a bűnök termékeny tenyésztői, s a csábítás legjobb alkalmai, honnan az

újonczok rövid idő alatt teljesen megromolva kerülnek ki a társadalomba. Másik tapasztalás, hogy a szabadságvesztés-büntetés ha rövid idejű, elrettentő hatással alig bír; s míg egyrésről a fogházi oktatás s kényszermunka által, mely legtöbb esetben hiányos is, a javulást, a beteg lelkiület átalakítását rövid idő alatt nem eszközölheti, másrésről a bár rövid időre elzárt rabot ép úgy megbélyegzi, mint a hosszú tartamú, s egész hátralevő életére érzékenyen sújtja úgy társadalmi, mint kenyérkereseti tekintetben, mert az elzárás által megbélyegzett egyént senki magához nem fogadja, munkával el nem látja, sőt tőle, mint erkölcsileg meg nem bízható, ragályos és veszélyes egyéntől visszaborzadva őrizkedik, minek természetes következése, hogy a jók társaságából ekkép száműzött s a gonoszok társaságába szorított, azok csábjainak oda vetett ember elcsügged, kétségbe esik s fokról-fokra mind inkább elsüllyed. A csekélynek látszó büntetés tehát ilyen egyénre nézve, elkövetett cselekvényével arányban nem álló, mert egész életére kiható, kegyetlenül súlyos büntetéssé válik.

Ezért igazuk van azoknak, kik a polgárisúlt világ minden nyelvén predikálják, hogy a felvilágosúlt büntető jogtudomány-nak egyik legfőbb követelése oda törekedni, hogy az alkalmilag rosszra tévedt emberek, főkép pedig a fiatal törvénszegők, csekély, kisebb jelentőségű, nem mélyebb megromlásból, hanem gondatlanságból, könnyelműségből, pillanatnyi szenvedély fellobbanásában s más efféle forrásokból származó tetteikért el ne zárassanak, s a túltömött fogházak ragályozó és örökre megbélyegző levegőjébe ne taszítottassanak, s ha lehet, a társadalomnak s becsületes életnek megmentessenek.

III.

Ez a meggyőződés általános lévén, fölmerül a kérdés: mivel lehet és kell tehát a rövid szabadságvesztést helyettesíteni?

Vannak, a kik nem tartják szükségesnek az eltérést a megszokott jelen rendszertől, s a fogházak mostani, a célnak meg nem felelő állapotából, a szabadságvesztés-büntetés nem helyes alkalmazásából eredő hátrányok orvoslására elegendő s legter-

mészertesb eszköznek azt jelölik ki, hogy hát a fogházak a cél-
nak megfelelő állapotba tétessenek, s a szabadságvesztés-bün-
tetések végrehajtása célszerűen eszközöltessék, nevezetesen,
hogy a büntetésre ítéltnek különféle kategoriái egymástól
gondosan elkülönöztessenek, az első ízben törvényszegők, külö-
nösen a fiatalok, a rövid idő alatt, melyet a fogházban töltenek,
magánzárkákban, veszélyes befolyásoktól megóva, s ott egyedül
a lelkészek s tanítók által látogatva, jó tanácsccsal ellátva s a
komoly magokba-térésre alkalmat nyerve őriztessenek. A rövid
idejű fogházbüntetések ama másik ártalmának kikerülésére is,
hogy t. i. az ily rövid s enyhe büntetésre ítéltnek a büntetés
súlyát nem érzik, a visszaeséstől el nem rettentetnek, sőt eset-
leg a fogházak aránylagos kényelmébe visszakíváncznak, más,
a fennálló büntető rendszer keretébe illő módok alkalmazha-
tók; így pl. a praktikus angolok az ilyen büntetésnél, hogy az
legalább némileg elrettentő hatással bírjon, az élelmezést a
legsúlyosabb mértékre, a foglyokat pedig sanyarú és fárasztó
munkára szorítják, s a büntetés tartamához és az elítéltnak
egyénségéhez képest többféle étrendet s bánásmódot alkalmaz-
nak, abból indulva ki, hogy ily megszorítás, míg egyrésről az
egészségnek, rövid időn át alkalmazva, nem árt, másrésről az
elítéltnél azt a meggyőződést szüli, hogy a fogház csakugyan
nem a kényelem, jóllakás és heverés, hanem komoly büntetés
háza, melybe nincs ok visszakívánczni. Kik e felfogásban meg-
tudnak nyugodni, a föltételes elítélést, mely szerintök egy ér-
telmű a büntetés elengedésével, s a büntető jog alapelveinek
felforgatásával jár, nem tartják helyes indítványnak. Szerintök
előbb a fennálló büntető rendszernek saját keretében való javí-
tásával lehet és kell segíteni.

Fogadjuk el, hogy a büntető törvénykönyvünkben felállí-
tott büntető rendszer, t. i. a fokozatos irlandi rendszer, helyes,
sőt tökéletes, de mindnyájan tudjuk, hogy az, a szükséges számú
büntető intézetek s helyiségek hiánya miatt a szabatos végre-
hajtástól még oly távol áll, hogy erre, pénzügyi viszonyaink
tekintetbe vételével, még igen sok ideig, gondolni sem lehet.
Az elítélteknek a fennálló büntető intézetekben contemplált
javítása a megmételtyezésnek, az erkölcsi megrontásnak meg-
akadályozása ily viszonyok közt jelenleg csak üres álom, hiva-

talos hazugság, s az marad még évtizedekig, s talán marad örökké. Ha a munkáraszorítás annyira mennyire végre van is hajtva, s a codexünkbe fölvett föltételes szabadlábra-helyezés, a büntetés egy részének kiállása után, szép eredményeket mutat is, de a törvény által elrendelt éjjeli magánelzárás s az, a mi az irlandi rendszer legfőbb alkatelemét képezi, hogy t. i. a fog-ság első ideje a magábaszállásra okvetetlenül szükséges, s csak jó tanácsadók látogatásai által enyhített magánelzárásban töl- tessék el, magánzárkák kellő számának hiánya miatt egészen elmarad. Mert hiszen a hivatalos adatok szerint, mint már más alkalommal is említettem, még a nagy fegyházak sincsenek ellátva magánzárkák megfelelő számával; annál kevésbé a tör- vényszéki s járásbíróági, többnyire primitív állapotban levő fogházak. — A büntető intézetek túl vannak tömve; a statisztí- kai hivatal *) kimutatta, hogy fogházainkban 1674 személylyel több van elzárva, mint a mennyi azokban, befogadási képessé- gök szerint elfér, s téli időszakban, midőn a fűtött s élelmet adó fogházakba sokan készakarva s örömet menekülnek a külső nyomor elől, ez arány még kedvezőtlenebb. A büntető törvénynek az az intézkedése, hogy a különféle szabadságvesztésre ítélt s különféle bánásmód alá tartozó elítéltek különféle helyen állják ki büntetésöket, megközelítőleg sincs végrehajtva; mind a mellett, hogy a fogházakban oly túltömöttség van, mely szerint azokban már is egy pár százzal több elítélt őriztetik azon szá- mon fölül, melyet a fegyházak szabályszerűleg befogadhatnak, 2556-ra megy a fegyenczek száma, kik a törvényszékek és járás- bíróságok fogházaiban állják ki büntetésöket, hol azután telje- sen megromlott nagy gonosztevők, s kezdő fiatal újonczok, kik valamely csekély törvényszegésért pár heti vagy pár havi fog- házra, vagy elzárásra ítéltettek, sőt vizsgálati foglyok is vegye- sen élnek; **) a javító intézetek száma (férfiak számára kettő, nők számára egy sem létezik) szintén nem felel meg a szükségnek, s így az a jó tanács, hogy a fiatal törvényszegők, a föltételes el- ítélés helyett, javító intézetekbe vitessenek, a mi egyedüli helyes

*) Lásd Jekelfalussy József: *Fogházaink állapota 1872—1886.*

**) Lásd Szilágyi Dezső miniszternek a képviselőházban 1889. május 29-én tartott megdöbbentő expozéját.

módja lehető javulásuknak, a valóságban nem létesíthető. A javító intézetek jó hatása csak úgy képzelhető, ha azokban a fiatal bűnösök hosszabb ideig maradnak, már pedig a csekély jelentőségű törvényszegésért egy-két hétre vagy hónapra ítéletet nem lehet hosszas időre javító intézetekbe dugni stb.

A dolgok ily állapotában, melynek orvoslása igen hosszú időt s milliókat vesz igénybe, nem lehet megnyugtató azoknak véleménye, kik az égető bajokat a fennálló törvény keretén belül reménylik orvosolhatni, s épen nem fölösleges más, a mostani törvényen kívül fekvő s abba még csak ezentúl beiktatandó módokról gondoskodni, melyek a bajokon, legalább egy részben, segítsenek. Ilyen mód pedig, a jogászok nagy részének véleménye szerint, első sorban a föltételes elítélés intézménye, mely nem a rövid szabadságvesztés pótléka ugyan, s ezt általában ki nem zárja, csak szűkebb mértékre szorítja, hanem egy egészen új reform, mely különféle üdvös czéloknak felel meg.

A föltételes elítélés rendszerének egyik ellenzője elegendő óvó szert lát az államügyészség jóakaratában s a felség kegyelmezési jogában oly előforduló esetekben, midőn a legkisebb törvényes büntetés is igazságtalannak s annak alkalmazása helytelennek mutatkozik. De talán maga sem hiszi, hogy ez óvószerek elegendők. Nem is képzelhető, s nincs is példa reá, hogy az államügyészség, melynek lehet ugyan, sőt kötelessége is az enyhítő körülményekre figyelemmel lenni, de főfeladata mégis a törvényszegések megtorlása, valaha elálljon vádindítványától, ha a büntetendő cselekvény tárgyi s alanyi tényállása bizonyítva van; már pedig a föltételes elítélés rendszerének jótékony hatása épen itt kezdődik. — A felség magasztos kegyelmezési jogának gyakorlása pedig nem lehet mindennapos dolog s természetes, hogy az csak a legterhesebb esetekre van fentartva. Ama számos, folyton előforduló esetekben, midőn a bíró kénytelen, saját jobb érzése s meggyőződése ellenére, a törvény határozott s nem mellőzhető rendelkezésének nyomása alatt, a kertbe bemászó s onnét egy-két almát vagy dinnyét lopó ifjonzot, vagy zárt kamrából, betörés útján, éhes gyermekei számára egy főzet burgonyát eltulajdonító koldust legalább is hat havi börtönre ítélni, nem segíthet sem az államügyészség kegyesebb felfogása, ha e hivatásánál fogva szigorra hajló tiszt-

viselő erre olykor hajlandó volna is, sem a felség kegyelmezési joga, melyet, ha az igazságszolgáltatás törvényes rendét felforgatni s meghiúsítani nem akarja, csak igen ritkán s kivételesen gyakorolhat.

Vannak ismét, kik elismerik ugyan a rövid szabadságvesztés-büntetés ártalmait, s azt más büntetésnemekkel akarják fölcserélni, de nem tartják szükségesnek a segélynek azt a módját, mely szerintök a büntetőjog alapelveivel ellenkezik s a megtorló igazság alapeszméjének megsértése, t. i. a föltételes elítélést. Ezek azt ajánlják, hogy a rövid tartamú fogházbüntetés a fiatal bűnösökre nézve javító-intézetekbe küldéssel, — de a melyek, mint már megjegyeztem, nálunk kellő számban s kiterjedésben nem léteznek, s legtöbb esetben nem is alkalmazhatók, — különben pedig pénzbüntetéssel, bírói dorgálással, házi fogsággal és szabadlábon végzett kényszermunkával stb. helyettesíttessék. Így pl. az új olasz, Zanardelli-féle büntető-törvény, mely 1890. január 1-én lépett életbe, nem fogadja ugyan el a föltételes ítéletek intézményét, de a legújabb elméleteket annyiban magáévá teszi, hogy a bíró a rövid tartamú szabadságvesztés-büntetéseket, miután azokat ítéletileg kimondta, esetleg kezesség melletti bírói dorgálással helyettesítheti oly esetekben, midőn a törvényben kiszabott büntetés egy havi fogságot vagy elzárást, vagy 300 lirányi pénzbüntetést túl nem halad, ha enyhítő körülmények szólanak a vádlott javára, s ha ez büntettért még soha, s kihágásért egy hónapi elzárásnál többel büntetve nem volt. — A dorgálás tehát a törvényes büntetés kiszabása után fog helyet, annak meghallgatására kitűzött határnapon, melyre ha az elítélt meg nem jelenik vagy megjelenik ugyan, de a dorgálást kellő tisztelettel nem fogadja, az ítéletileg reá szabott szabadságvesztés-büntetés végrehajtása lép érvénybe. A dorgálás az elítélthez nyilvános ülésben a bíró által intézett intésből áll, mely az elkövetett törvénysértésre s annak következményeire vonatkozik, s a bíró egyéniségéhez képest lehet kíméletesb vagy szigorúbb. A bíró, mint fentebb említettem, kezességet is követelhet az elítélttől, s esetleg egy vagy több alkalmas jótállótól az iránt, hogy az elítélt az ítéletben megállapított határidőn belül újabb törvénysértést el nem követ s ha e kezesség meg nem adatik, az ítélet végre-

hajtása következik. Látszik ezekből, hogy az új olasz törvény büntető rendszerében is fenforog a büntetés végrehajtásának föltételektől függővé tett elhalasztása, s így a «föltételes elítélés» ellenzőinek meglegedésével ez a törvény sem találkozhatik.

A rövid tartamú szabadságvesztés helyettesítésére javaslatba hozott és némely törvényhozások által különféle változatokban el is fogadott s életbe léptetett büntetésnemekre nézve rövid szemlét kívánok tartani, mielőtt a föltételes ítéletek rendszerének, jelen értekezésem főtárgyának tüzetesb ismertetésére átmennék. — Ezek, mint említém, a birói dorgálás, a pénzbüntetés, a házi fogság, s a szabadlábon végzett kényszermunka, részint kezességgel összekötve.

A birói dorgálás már ma is törvényhozásilag életbe van léptetve Olaszországban az előbb is említett alakban (nem mint önálló büntetés, hanem csak mint helyettesítő), továbbá Spanyolországban, több svájci, pl. Waadt, Appenzell kantonban s Oroszországban; ismeri azt a német birodalmi büntetőtörvény is a 12—18 éves gyermekek s ifjak részére, könnyebb vétségek s kihágások eseteiben s ismerte az előbbi hazai gyakorlat, s az 1843-iki magyar büntető törvényjavaslat is, melynek 21-ik §-a úgy rendelkezik, hogy «oly esetekben, melyekben a törvény fogházbüntetést állapít meg, birói dorgálásnak csak akkor lehet helye, ha a körülményeknek megfelelő beszámítás szerint a legcsekélyebb fogházbüntetés is igen súlyos büntetést képezne». A birói dorgálás tehát egyik czélszerű helyettesítője volna a rövid szabadságbüntetésnek. De vajjon várható-e általános siker a büntetés e nemétől? — hiszen a dorgálás csak tisztességes és becsületére érzékeny emberre nézve büntetés, a műveletlen tömegre nézve pedig, melyből a törvényszegők legnagyobb része kerül ki, s melynél a finomabb becsületérzés nem igen található fel, éppen nem büntetés. Még ha azonnal a tárgyalás után, nyílt ülésben történnék, talán volna olykor valamely hatása, de ha hetek, hónapok múlva, az ítélet jogerőre emelkedése után intéztetik az elítélthez, bizonyynyal legtöbb esetben hatástalan marad. — Indítványoztatott, s mint láttuk, Olaszországban életbe is lépett, hogy a dorgálás, a bíró belátása szerint pénzbeli kezességgel is köttessék össze, de ez ismét csak a

vagyonosabb polgárok rovására esnék, mert csak ezek adhatnak tetemesb összegre menő pénzbeli kezességet, s így kétszeresen büntettetnének, t. i. a dorgálás által, kényes becsületérzésökben, s a kezesség által, vagyonukban, míg a vagyontalan napszámos, csavargó egyik oldalról sem lenne büntetve, mert vagyonnal nem bír, s a jámbor intést fel sem veszi. De a bírói eljárás méltósága is veszélyezve van s az ítélet komolysága teljesen megghiúsul, ha a törvény képviselője beszélgetésbe erészkedik az elítélt, sokszor durva és szemtelen egyénnel, ki arczába nevet s az intést gúnyos vigyorgással fogadja. A német büntetőtörvény is, mint mondám, ismeri s alkalmazza a dorgálást, fiatal korúak kihágásainál s könnyebb vétségeinél, de tapasztalás szerint csekély sikerrel, miért azt az osztrák javaslat nem is fogadta el.

A pénzbüntetésnek, melyet a rövid tartamú szabadságvesztés egy másik helyettesítőjéül ajánlanak, több jó oldala van; de erős árnyoldala, hogy annak hatása nem egyenlő, mert a szegényt keményen sújtja, a vagyonost kevésbé fészélyezi, a gazdag pedig azt nem is érzi s büntetésnek alig tekinti. Azért List, marburgi tanár, ki egyébiránt a pénzbüntetést a javaslatok közt a rövid tartamú szabadságvesztés-büntetések legcsekélyebb helyettesítőjének tartja, szükségesnek véli, hogy az esetről-esetre, az elítéltnak vagyoni viszonyaihoz mérve szabadsék meg, mihez annak évi adóját lehetne mértékül venni.

A behajthatatlan pénzbüntetést szerinte nem a szokásos szabadságvesztéssel, hanem elzárás nélkül való kézi vagy mezei s erdei munkával kellene helyettesíteni, a mit a francia «*prestation en nature*» (természetbeli szolgáltatás) néven nevez. Több helyütt magát a rövid fogházbüntetést helyettesítik ily, szabadlábbon teljesítendő kényszermunkával; ezt találjuk a francia, a német birodalmi, az új olasz, s némely svájci törvényben, s a norvégiai törvényjavaslatban. Az ilyen kényszermunka ellen is sok alapos kifogás tehető, mert az, ha az állam részére ingyen teljesítetik, nem egyéb, mint vagyoni büntetés; a munkának ugyanis határozott, megbecsülhető értéke s ára van, ha pl. a munka-napszám 80 kr., ötven napi kényszermunka annyi mint 40 forintnyi pénzbüntetés, s ennek hatása sem egyenlő, mert nem egyformán terheli a hozzá szokott szegény napszámost s a kényelemhez szokott vagyonos elítéltet; sok esetben pedig éppen

nem alkalmazható, mert pl. a gyárost nehéz volna arra kényszeríteni, hogy jó és haszonvehető gépeket állítson elő az államasutak részére, vagy orvost arra, hogy az államtisztviselőket ingyen gyógyítsa, borbélyt arra, hogy azokat ingyen borotválja, mert ezek azt bizonynyal meg nem köszönnék. E büntetés alkalmazása, adott esetben, valódi tragikomikus jelenetekre is adhatna alkalmat, pl. ha a polgármesterrel ellenséges viszonyban álló bíró a polgármester feleségét kényszerszermunkára ítélné, s polgármesterné asszony a férje alatt álló községben vizet hordana s az útczákat locsolná. Mindamellett azonban e büntetés az esetek legnagyobb részében, czélszerűen alkalmazható, mert azon osztály tagjaira, melytől a pénzbüntetés rendesen be nem hajtható, mindenféle közönséges munkát ki lehet szabni s nagy gondot okozó egyénítés nem szükséges; a munkabüntetés végrehajtása pedig egyszerű s könnyen kezelhető, mert annak czéljára költséges intézetek felállítása fölösleges; a kényszerszermunkások elkülönzése a szabad munkásoktól nem éppen szükséges, a felügyelet s felszámítás az illető helybeli napszám alapján nem sok nehézséggel jár, s ha esetleg nincs rendelkezés alatt alkalmazható munka, a végrehajtás el is halasztható, mert ily munka elől nem igen fognak az elítéltek megszökni, s a szökést nem nehéz meggátolni. — Nálunk talán ezrekre megy a pénzbüntetésekre ítélték száma, kik a pénzbüntetést leróni nem tudván, e miatt elzáratnak, s e közben, az ott társul adott nagy gonosztevők társaságában, végkép megromlanak. Nagyon indokolt rendszabály lenne tehát, hogy a pénzbüntetésre ítélt s azt megfizetni nem képes sok köznépbeli ember ezt ne fogsággal, hanem közmunkával róhatná le.

Egy másik ajánlott, s Olaszországban, némely kiváló esetekben egy hónapig terjedhető tartamban alkalmazott pótlék volna a házi fogság. Ez azonban aligha vezetne célhoz, mert kisebb rossz, hogysem a fogházat helyettesíthetné, s ez sem sújtana minden büntetett egyént egyenlően, így pl. nem tekinthetők súlyosnak, sőt alig nevezhető büntetésnek arra nézve, kinek kényelmes otthona van, s ki különben is otthon ülő életmódot folytat, mint boltos vagy kézműves, holott erősen sújtó arra nézve, a ki lakásán kívül jár munkára s így keresi mindennapi kenyerét. A rövid tartamú fogház ellen éppen az az egyik

és fő kifogás, hogy nem elég szigorú s elrettentő büntetés s a czélnak ez oldalról csak úgy felelhetne meg, ha terhesebbé s hatályosabbá tétetnék, mit az enyhe s kényelmes házi fogság által elérni nem lehet. De a végrehajtás ellenőrzésére szükséges felügyelet is igen nehéz és költséges, s ha a házi fogság több napra terjed, mégis csak meg kell engedni egészségi szempontból a szabad levegőn teendő sétákat s bizonyos szükségek elintézését. Hasonló tekintet alá jönnek némely más efféle módozatok is, pl. a korcsmától eltiltás, az olasz *confinio*, azaz bizonyos helyre utasítás, s *Esilio locale*, azaz bizonyos helyről kiutasítás.

A rendőri felügyelet alá helyezés, mint dr. Kelemen Mór kir. kuriai bíró, a jogászegyleti viták során, igen helyesen emelte ki, méltó aggodalomra ad okot, mert, hogy czéljának megfelelően s nagyobb károkat ne okozzon a rendőri hatalomnak majdnem elkerülhetetlen visszaélései által, oly gondos ovatosságot s finom tapintatot igényelne, mely a tapasztalás szerint ritkán található fel a durva s hatalmaskodásra hajló végrehajtó-közegekben. Volt idő, midőn ez nálunk is gyakorlatban volt s bizonynyal sok embernek lesznek az ötvenes évekből keserű visszaemlékezései az önkényre, a kicsinyes boszantásokra, melyek a felügyelet alá tett embereket sok esetben annyira elkésérítették, hogy azoktól minden áron menekülni óhajtottak, s az előbb soha sem büntetettek végre a szegedi várba jutottak. Ezt a kellemetlen rendszabályt tehát jobb lesz fentartani a valóban megromlott s ilyenekül ismert gonosztevők fékentartására s újabb gonosztetteik megelőzésére, mint alkalmazni a csekély jelentőségű törvénysértésekért rövid szabadságvesztésre ítéltetendő egyénekre, kikre nézve ez sok esetben erősebb büntetéssé lesz, mintha elzáratnának. Egészen más tekintet alá jő az a felügyelet, melyet északi Amerikában a Probation-officerek, vagy ugyanott s Angliában jóakarátú, művelt, humánus polgárok teljesítenek.

Mint az előadottakból kitűnik, az összes e tekintetben ajánlott s alkalmazott módok s pótlékok korántsem képesek a rövid idejű szabadságbüntetésekkel kapcsolatos nagy és ijesztő bajokat megszüntetni. Pedig ily büntetések kiszabása természetesen a leggyakoribb eset, minthogy a legcsekélyebb jelentőségű tör-

vényszegések, melyeket a törvény ilyenekkel sújt, leggyakoribbak s mindennaposak. Ha pl. rövid tartamúaknak nevezzük mind ama szabadságvesztés-büntetéseket, melyek hat hónapon túl nem terjednek, a magyar statisztikai évkönyvek adatai szerint 125—130 ezerre tehető évenként a rövid szabadságvesztésre ítélt büntetések száma. Németországban a szabadságvesztés-büntetések 64 százaléka egy hónapon aluli fogház vagy elzárás. Mily óriási tenyésztője a romlásnak, az erkölcsi veszélynek! S alig szükség emlitenem, hogy a szabadságvesztések alkalmazása ily csekély s jelentéktelen cselekményekre, mely a mostani rendszerben dívik, az állampénztárra nézve is nagy mértékben hátrányos, s takarékoszágra törekvő kormánynak igyekezni kell e milliókba kerülő bajon, ha csak lehet, más, czélszerűbb módok életbeléptetése által segíteni.

A tárgyalt rendszer védői úgy vannak meggyőződve, hogy mind ez említett kísérletnél czélszerűbb s hatályosabbnak mutatkozik, ha az eddigi, bár még csak rövid és nem eléggé kipróbált tapasztalások nem csálnak, a *föltételes elítélés* rendszere, melylyel esetleg pénzbüntetés, kezesség, bírói dorgálás is összeköthető, de a mely rendszerint egymagában is elegendő. Ha a bíró röviden s határozottan azt hirdeti ki a kedvezményre méltónak talált vádlott előtt, hogy el van ítélve pl. három vagy négy havi fogházra, de ez az ítélet nem hajtatik rajta végre, ha pl. két vagy három éven át magát teljesen jól viseli s új törvényszegést el nem követ, ellenkező esetben pedig ki kell állania úgy ezt, mint az újonnan elkövetendő törvényszegésért járó s már a visszaesőnek el nem engedhető büntetést, e kijelentés világos, egyszerű és méltóságos, s minden másnál hatályosabb a még meg nem romlott elítéltre, kit megdöbbsent s komoly eszméltre bír. Természetes következése ez eljárásnak, hogy a vádlott és elítélt ember magába száll, meggondolja, hogy sorsa saját kezébe van letéve, és ez minden perczen eszébe jut, ha csábok környezik, s rossz hajlamai fölébredtek. Nincs azonban kizárva, a mit a belga rendszer mellőzött, hogy a föltételesen elítélt és szabadlábon hagyott, főkép fiatal törvényszegők magokra ne hagyassanak, hanem az amerikai s angol rendszer követésével, czélszerű felügyelet s vezetés alatt tartassanak. E felügyelet hiánya a belga rendszer ellenzőinek egyik fő ellen-

vetése, melylyel szemközt azonban figyelemre méltó megjegyzés, hogy a gyámkodást nélkülöző önállásnak is sok esetben megvannak tagadhatatlan előnyei, s az önerejére hagyás szilárdítja a jellemet s erősíti a férfias elhatározást, hogy a tévedt, de meg nem romlott ember a törvénytisztelet s becsület útján önlábán járni tanuljon.

IV.

Átmegyek már az új intézmény részletesebb ismertetésére; felmutatom az amerikai s angol, és azzal szemközt a belga és francia rendszerek külön módozatait s különbségeit. Az éjszak-amerikai Massachusetts államban már húsz év óta külön államhivatalnok, az úgynevezett State-agent, vagy Probation officer van jelen a vádlottak ügyeiben tartott tárgyalásoknál, kinek kötelessége a vádlott előzményeire, egyéni viszonyaira s jellemére nézve, beható gondos utánjárás s tudakozódás útján, biztos ismeretet szerezni, és a ki a bíróságnál esetről-esetre indokolt indítványt tehet, a tapasztalt körülményekhez képest, az iránt, hogy a vádlott bizonyos meghatározott ideig próbára tétessék, azaz: szabadrábon hagyassék, kire azután kötelessége szorosan felügyelni, s ha azt tapasztalná, hogy a reá bízott egyén ismét rossz úton jár, őt újra a bíróság elé vezetni, mely azután meghozza ítéletét. A kísérlet először csak a 17 évesnél fiatalabb törvényszegőkre volt szorítva, s e rendszer, mint Aschrott mondja híres művében (Aus dem Strafen- und Gefängnisswesen Nord-Amerikas. 39. lap; lásd: Jogtud. Közlöny XXIV. évf. 34. lap), igen üdvösnek bizonyult, mert a fiatal korú bűnösök majdnem egészen eltűntek Massachusetts államban a büntető intézetekből. E jó sikertől buzdítva, a rendszert a felnőttekre is kiterjesztették, s egy 1878-ban hozott törvény behozta azt próbaképen először csak Boston állami főváros számára, egy 1880-iki törvény pedig életbe léptette az egész kis államban a feddetlen előéletűekre nézve. A kis terjedelmű államban lehetséges, hogy a State-agent vagy Probation-officer megfelelően a szükséges teendőknek, s gyakorolhassa a kötelességében álló szükséges felügyeletet, a mi, nagy kiterjedésű államokban, ha nem lehet-

tetlen is, de roppant nehézségekkel járna. Az általa próbára ajánlott, eddig feddetlen vádlottak 2—12 hónapra tétetnek próba alá; ez idő eltelte után a Probation-officer indítványozza teljes fölmentetésöket (to discharge), de indítványozhatja a próbaidő meghosszabbítását is, melyet a bíró elrendelhet. Ha a próbaidő alatt a vádlott magát teljesen jól viselte, előbbi bűnös cselekvényét a bíróság megbocsátja, büntetését elengedi; ha pedig a várákozásnak eleget nem tett, újra a bíró elé vezettetik s a büntetés reá kiszabatik, esetleg javító-intézetbe küldetik. E törvény elve, mint Tallack helyesen nevezi, a »föltételes szabadság» (conditional liberty).

Angliában s némely angol gyarmatokban, ú. m. Új-Seelandban és Victoriában hasonló rendszer fogadtatott el. Angliában Howard Vincent parlamenti tag indítványára, 1887. aug. 8-ikán alkottak törvényt az első ízbeli törvényszegők (first offender) föltételes szabadlábon hagyásáról. E törvény szerint a bíró szabályszerűen letárgyalja a bűnügyet, s teljesen befejezi a bizonyítási eljárást, de nem állapítja meg már előre a büntetést, hanem szabadlábon hagyja a vádlottat, s felfüggeszti az ítélet hozatalát, a meddig az magát jól viseli. Ha az ekkép próba alá bocsájtott vádlott a bizalomnak meg nem felel: itt is újra a bíró elé vezettetik, ki most már nem tart új tárgyalást, hanem a már fölvelt jegyzőkönyv alapján elítéli a vádlottat. A szabadlábon-hagyás kezességtől is függővé tehető (putting under recognizance). — A Probation-officer amerikai intézményét Anglia nem tartotta szükségesnek, mert Angliában a felügyelés célját ily fizetett államtisztviselők alkalmazása nélkül is el lehet érni, a jó ügy szolgálatára önként, emberi s állampolgári kötelesség-érzetből, nagy számmal vállalkozó vagyonos és szabad idővel rendelkező angol polgárok által. — A bíróságnak segélyére van a rendőri előnyomozás, mely ha annak szüksége mutatkozik, elrendeltetik, s a bírói határozat ennek alapján mondatik ki, és pedig nyilvános ülésben, a minek természetes következtetése, hogy a vádolt nem marad minden szenny nélkül, de az angol oly fontosnak tartja a törvényszékek nyilvánosságát, hogy azt semmi más tekintetnek föl nem áldozza, azonban a hírlapok, átértvén az első ízbeli törvényszegők irányában szükséges kímélet fontosságát, nem szokták az ily tárgyalásokat közölni, s a föltéte-

lesen elítélteket névszerint emliteni s ezzel őket megbélyegezni és jövőjöknek ártani. — A próbaidő tartama Angliában két évre van határozva. Már a törvény neve (First offenders Act) mutatja, hogy a föltételes elítélés kedvezménye Angliában egy emberre csak egyszer, s kizárólag csak az első ízben törvényszegőkre alkalmazható.

A leírt amerikai s részben hasonló angol rendszertől, a hasonló célú, de a kivitelben lényegesen eltérő belga s francia rendszer abban különbözik, hogy míg Massachusettsben s Angliában a vádolt el nem ítéltetik, s ha a föltételes szabadsággal vissza nem él s a próbaidőt jól tölti el, azonnal teljesen «in integrum» restituáltatik, s elítéltnek nem tekinthető, addig Belgiumban s Franciaországban az elítélés, ha végre nem hajtatik is, de kimondatik, és így a vádoltat azok előtt, kik ezt tudják, csakugyan némileg megbélyegzi, bár fictio útján olybá vétetik, mintha meg sem történt volna (non avenue). Itt a vádolt már előre tudja esetleg kiállandó büntetésének mértékét, s ez nem rettentí annyira vissza új törvényszegés elkövetésétől, mint Angliában s Amerikában a még ki nem mondott, ki nem mért büntetés félelme s bizonytalansága. Lényeges része az angol s amerikai rendszernek a szabadlábon hagyottakra fordított fölügyelet, mely a francia s belga rendszerben elmellőzöttet, s melynek hiánya az eme rendszer elleni vádak egyik főpontját képezi.

Lássuk már a francia s belga rendszert.

Bérenger szenátor, a francia jogászvilág e kitünősége, már 1884-ben tette meg Franciaországban azt a bátor indítványt, hogy a bíró, bizonyos főnforgó körülmények közt, tekintettel a vádoltak egyéniségére, a törvényben meghatározott időre elhalaszt-hassa s utólag egészen elengedhesse a törvényes szabadság-vesztés-büntetés végrehajtását. Belgium 1888-ban, előbb, mint Franciaország, fogadta el e javaslatot, s *Thonissen* löweni egyetemi tanár kimerítő előadása s *Le Jeune* igazságügyminiszter meleg pártolása mellett, ki ismételve fölszólalt annak védelmére — kimondta 1888. május 31-ik napján kelt törvényében, hogy oly esetekben, midőn az ekkorig büntetlen előéletű, megromlottnak nem tekinthető vádoltra, törvény szerint kiszabott fogházbüntetés nem haladja túl a hat havi tartamot, a bíró

jogosítva legyen, kellő indokolással, elrendelni, hogy a büntetés egy bizonyos (öt évet meg nem haladható) időn belül végre ne hajtassék, s ha az elítélt ez idő alatt valamely újabb büntetett vagy vétséget el nem követ, a büntetés egészen s véglegesen elengedtessek, vagyis: a megtörtént elítélés nem létezőnek s az elítélt büntetlen előéletűnek tekintessék; ellenkező esetben azonban, ha t. i. a föltételesan elítélt és szabadlábon hagyott vádolt újabb törvényszegést követne el, kiszabott büntetését, az újabbal együtt, külön-külön, s összbüntetéssé nem egyesítve, kitölteni tartozzék.

A Bérenger-féle francia törvényjavaslat, mely a belga törvényben alapúl vétetett, még sokkal tovább megy, mert míg Belgiumban csak a hat hónál nem hosszabb szabadságvesztés végrehajtása függeszthető fel, a francia szenátusnál 1884-ben benyújtott, s azután még egyszer újra szerkesztett, s most már a kamara által is elfogadott javaslat a felfüggesztést oly törvényszegéseknél is megengedi, melyek esetleg öt éves fogsággal büntethetők. A törvényjavaslat czíme: *«De l'aggravation progressive des peines en cas de récidive, et de leur atténuation en cas de premier délit»*. A francia Code pénal szerint a fogházbüntetés (emprisonnement) hat naptól egész öt évig terjedhet, a javaslat értelmében a fogházbüntetésre szóló elítélések, tehát egész öt évig terjedhető fogsággal büntetett törvényszegések esetében, ha vádlott megelőző elítélés folytán még nem szenvedett fogházbüntetést, a bíróságok, indokolt határozattal, elrendelhetik a büntetés végrehajtásának felfüggesztését, s ha a vádolt e birói határozattól számított öt éven belül új büntett vagy vétség miatt üldözve vagy elítélve nem lett, ez esetben előbbi elítéltetése olybá veendő, mintha az meg sem történt volna (non avenue); ellenkező esetben első sorban az előbbi büntetés végrehajtása következik be a nélkül, hogy mindkét törvényszegésre egy összbüntetést lehetne kiszabni. — A büntetés felfüggesztése azonban nem terjed ki a pénzbüntetésre, a perköltségekre s a kártérítésre, valamint a mellékbüntetésre, s az elítélésből folyó jogvesztésre sem. E mellékbüntetések s jogvesztések hatálya attól a naptól kezdve szűnik meg, melyen az elítélés olybá vétetik, mintha meg sem történt volna. A bíróság elnöke a felfüggesztés kihirdetése után az elítéltnak tudtára adja, hogy újabb

elitelés esetében az előbbi büntetés végre fog hajtani, a nélkül, hogy mindkét törvényszegésre egy összbüntetés szabhatnék ki, s hogy a vádlott a visszaesőkre kiszabott szigorúbb büntetés alá esik. Az elitelés a bírósági kimutatásban följegyzendő, de a fölfüggesztés megengedésének határozott kifejezésével. Ha azután öt évi határidőn belül újabb törvényszegés s bírói elitelés nem következik be, a felek részére kiadandó hivatalos kivonatokban a történt elitelés nem említettetik.

Míg azonban, Beranger javaslata szerint, az első ízbeli törvényszegőkre e kedvezményeket alkalmazzák, a visszaesőkre nézve annál szigorúbb az eljárás, mert a kodifikátor nézete szerint, melyet csak helyeselni lehet, szükséges, «hogy a törvény szigora is mutakozzék annak humanitása mellett».

Béranger javaslata a francia köztársaságban nagy rokonszenvvel találkozott; átlátta e nagy, művelt ország népe, hogy e rendszer míg egyrészt a humanizmus követeléseivel számol, egyszersmind jó politika.

A jó példa behatolt a velünk szomszéd Ausztriába is; hol az utolsó büntető törvényjavaslat tárgyalása alkalmával Bareuther képviselő tett indítványt ily irányban, s ennek folytán az osztrák igazságügyminiszter még a tárgyalások folyama alatt nyújtott be erre vonatkozó javaslatot.

V.

Az eszme történetének e rövid előterjesztése után, összegezni fogom a többféle és sokoldalú előnyöket, melyek a föltételes ítéletek rendszerétől általában várhatók.

E rendszer lehetségessé teszi, hogy oly ember, ki pl. egy rossz órában valamely csekélyebb kihágást vagy vétséget, gondatlanságból, kellő vigyázat s óvatosság hiányából, könnyelműségből, pajkosságból, a szenvedély rögtöni hatása alatt, verekedés közben stb., csekélyebb testi sértést, hatóság elleniszegülést, vagy nyomasztó szükség, éhségtől ösztönözve, kisebb jelentőségű s ártatlanabb természetű lopást, rászedést, stb. követett el, de ekkorиг tisztességes ember volt, s egész valójával, egyéniségével alapos reményt nyújt, hogy ha el nem záratik, s ezzel meg nem

bélyegeztetik, az is maradhat, kikerülhesse a megbecstelenítő, s őt polgártársai jó véleményében tönkretevő fogságot; ne tétesék ki sok esetben, ártatlan családjával együtt, a majdnem kikerülhetetlen elzúllásnak, szégyenneksnyomornak. — Kitudná elég élénk színekkel festeni a káros következményeket, melyeket a meggyalázó szabadságvesztés gyakorol az egy ízben eltévedt, különben tisztességes és lelkében romlatlan emberre, a ki, ha egyszer fogházba került, bármi csekély s menthető lett légyen tévedése, polgártársai szemében örökre meg van bélyegezve, s azok megvetése, tartózkodó visszavonulása s gyanakodása által, mely őt kenyérkeresetében is gátolja, csakhamar oly mélyre süllyed, mint bármely kitanult, fenéig megromlott gonosztevő, s miután vele becsületes ember nem akar szóba állni, viszonyba lépni, kénytelen lesz kétségbeesésében a reá leső gonoszok csábításának engedve, azokkal együtt csavargóvá, tolvajjá lenni, s iszákosságban keresni vigasztalást. «Ha az ily emberek mögött», mondá Le Jeune beiga miniszter, «kikből még nem halt ki a becsület és a családi szeretet érzése, bezárul a fogház ajtaja: mikké lesznek odabenn ők, s odakinn családjaik!» — A kiállott büntetés tehát, következményeiben, sokkal súlyosabbá lesz, mint az elkövetett, csekély jelentőségű törvényszegés arányához képest lennie szabad.

A dolog más oldalát tekintve, e rendszer sokat járul ahhoz, hogy a visszaesések ijesztő száma csökkentessék, mely ellen sokkal jobb s célravezetőbb féket képez az ideiglenesen felfüggesztett büntetés esetleges végrehajthatósága, mely új bűnösség esetében okvetetlenül bekövetkezik, mint a fogházban kiállott rövid és enyhe s így természetesen el nem ijesztő büntetés, mely, mint a tapasztalásból s a visszaesések szomorú statisztikájából tudjuk, bizony igen csekély s gyenge elrettentő hatást gyakorol s újabb törvényszegések elkövetését nem csak nem gátolja, hanem a szabad életben nyomorral, éhséggel, fázással küzdő szerencsétlenre, kinek a szép napfényes ég alatt rendszerint alig van tápláló élelme, sőt sokszor egy falat kenyere sincs, kit fagy dermeszt, egészségtelen pinczelakás dohos gőze fojtogat, valódi vonzóerőt gyakorol, míg ellenben a büntetés végrehajtásának ily felfüggesztése által az elítélt ember jó szándékaiban megerősítetik, mert a próbaidő alatt bizonyított jó magaviseleteért jutal-

mat vár, t. i. azt, hogy büntetlennek fog tekintetni s jogilag rehabilitáltatik, de egyszersmind a félelem által, hogy rossz magaviselet esetében nem csak előbbi törvényszegésének kiszabott büntetését, hanem új törvényszegésének szigorított új büntetését is várhatja, minden hihetőség szerint jobban megőriztetik a visszaeséstől, mint a rövid tartamú elzárás által, hol a fogházban, legalább ezek nagyobb részében, tiszta, hidegben fűtött, melegben szellőztetett lakhelye s ha nem is bő, de elegendő s egészséges élelme, betegségében ápolása, orvosa s gyógyszere, ha olvasni tud s akar, egy-két jó könyve is van, hol oktatásban, lelki vigasztalásban részesül és szorgalmas munkájával, ellátásán fölül, kereshet is valamit. Mi természetesebb, minthogy ily viszonyokra emlékezve, rövid fogságából kiszabadulta után nem retten vissza sem ő maga, sem példáját látó környezete oly büntetendő cselekvények ismételt elkövetésétől, melyekre rövid szabadságvesztés van a törvényben kimérve, sőt a hideg idők s keresetszünet beálltával bekívánkozik a fogházba, kényelmesebb téli szállásra s jobb élelemre, mint a minőre a sanyarú szabad életben számíthatna. Keményebb bánást, elrettentő hatással bíró sanyarú munkát, verést, testi kínzást, taposó malmot pedig oly csekély törvényszegések büntetéseül alkalmazni nem lehet, melyekről itt szó van. Súlyosabb s hosszasabb idejű szabadságvesztés természetesen más hatással van, mert már maga az emberi kebelből soha ki nem oltható szabadságszeretet kínessá teszi a hosszabb időre terjedő rabságot, a szűk körre korlátozott mozgást, ha nem is nagyon terhes, de állandó kényszermunkát, ha mind az úgy van berendezve, hogy a rab folyton folyvást tudatában tartassék annak, hogy elzáratása nem tréfa, hanem komoly és szigorú büntetése az elkövetett törvényszegésnek.

Legfőbb tekintet érdemel különösen a fiatal, még javítható, első ízben vádolt törvényszegők sorsa, kiket a társadalomnak meg lehet menteni s kikre nézve, ha közös, kellő elkülönzésre nem alkalmas, magánzárkákka el nem látott fogházba záratnak, tapasztalt, kitanúlt s fiatal ujonczok megmételtyezésére valódi szenvedélyt kifejtő gonosztevők társaságában, e szerencsétlen intézetek igazi bűniskolák s nem lehet túlzónak mondani a lelkiismeretes emberbarátot, ki elkeseredésében, ily viszonyok

közt «hivatalból nevelt gonosztevőkről» beszél s ha méltó panasz és elrémülés uralkodik a szomorú tapasztalás miatt, hogy a büntetendő cselekvények, az ember élete, épsége s vagyoni érdekei ellen irányult merényletek óriási mértékben szaporodnak s a visszaesések száma évről-évre növekedőben van a helyett, hogy a tudósok s tudományos egyesületek törekvései és az államok részéről hozott roppant áldozatok kielégítő sikert mutathatnának, a minek egyik s legfőbb oka és forrása a fogházakban dülő erkölcsi ragályban, a büntetések végrehajtásának hibás rendszerében ismerhető fel. S valóban mondhatunk-e mást oly rendszerről, mely tévedt fél-gyermekeket üzletszerű gonoszok társaságába dug s védtelenül odavet mind ama kísértéseknek, a melyek e szerencsétleneket, zárt ajtók mögött, úgy a vizsgálati, mint az elítélést követő fogságban biztos romlás és erkölcsi sülyedés veszélyébe döntik s egész, helyes eljárás által talán még megmenthető jövőjökben, becsületökben, tisztességes élélhetősök s kenyérkeresetök életbevágó föltételeiben örökre tönkre tesz. — Nincs semmi szomorúbb és leverőbb, mint a gyakori kézzelfogható példák, miként lesznek a rosszul kezelt fogházak hivatalos bűniskolájába került fiatal ujonczok kiképzett, furfangos, szokásos, üzletszerű s a fegyházak állandó lakóivá prædestinált gonosztevők, a társadalom s közbiztosság javíthatatlan elleneivé egy hibás rendszer által, melyen komoly akarral segíteni lehetne. Igaz, hogy e legfőbb bajon, milliók beruházásával, a büntető intézetek kellő számának felállítása s azoknak a törvény intentiójának megfelelő berendezése, az elítéltek számával arányban levő magánzárkák készletben tartása, a különféle kategóriákba tartozó foglyok szoros elkülönzése által is lehetne segíteni, de mindezek nem léteben, vagy hiányos volta mellett, miért kellene kizárni a törvénynek egy új intézkedését, mely szintén e czélnek szolgál s ezenkívül más nem kevésbbé fontos czélokat is elősegít?

Ily tapasztalások indították arra a gondolkodó emberbarátokat, hogy oly esetekben, melyekre a törvény csak rövid, néhány heti vagy hónapi szabadságvesztést szab (a melyek száma természetesen az összes büntetendő cselekmények közt legnagyobb), bizonyos szigorú előfeltételek mellett, miket a törvény határoz meg s bizonyos körülmények közt, miket az egyé-

nító és psycholog bíró minden egyes esetben szorosan megvizsgál s kellőképen méltányol, a szabadságvesztés alkalmazását kikerülni s oly módozatot találni igyekezzenek, mely a fömlített rossz, sok esetben tragikus következményeket kizárja. S ez irányban, az említett államokon kívül is, majdnem egész polgárosult világban erős mozgalom indult meg, mely bár különböző formákban, de egyazon célra törekedve, lassankint legyőzi a megszokott hivatalos és megkövesedett jogászai fogalmak hosszas uralma alatt, a merészebb reformok iránt érzéketlenségbe merült s ellenszegülésre hajló szellemet. S e mozgalom ott, hol törvényynyé érett, a legszebb eredményeket mutatja, mert pl. Belgiumban (Brüsszelben és Antwerpenben) a törvény életbe léptetésének ideje óta 1890. év elejéig 16080 ítélet hozatott s e számból 2273 ítéltetett el föltételesén, és e 2273 föltételesén elítélt közül csak 60 (mintegy $2\frac{1}{2}\%$) mutatkozott a kedvezésre méltatlannak. De szívesen megengedem, hogy teljes meggyőződés nyerése végett még bővebb tapasztalatokra s gazdagabb statisztikai adatokra kell várnunk.

VI.

Az elv diadala elsőrangú jogtudósok érvei s az ezek által meggyőződésre vezetett elsőrendű törvényhozások példája által körülbelül biztosítva lévén: a kérdés részletei s az alkalmazott módozatok több-kevesebb czélszerűsége képezendik ezentúl a megvitatás tárgyát. Hátra van még, hogy megismerkedjünk az ellenérvekkel s kifogásokkal, melyek a javaslat ellenében, részint annak határozott rosszalói, részint az aggódók s az elvet magát ugyan sok tekintetben helyeslő, de félénkebb és scrupulózusabb természetű vagy a fennállóban elfogultabb jogászok részéről felhozatnak, hogy a figyelmet érdemlő nehézségeket méltányolhassuk s a majdani formulázásnál felhasználhassuk — az afféle támadásokat pedig egyszerűen visszaautasítsuk, melyek leginkább oly emberektől erednek, a kik, igen sok bajuk lévén, hivataluknál fogva a valóban gonosz s megromlott lelkületű fegyen-
czekkel s visszaesőkkel, nagyon el vannak keseredve. — Ilyen

többek közt a beteges sentimentalismus, a misericordianusi lágy-szívűség, a hamis humanizmus sokszor hangoztatott vádja.

Ha e vád alappal bírna, kétségkívül súlyos és megbélyegző volna a férfiakra nézve, kik törvényhozók akarnak lenni s ily gyáva kedélybetegségben sinlenek. Mert: minden bölcsesség s férfias erély hiányára mutatna, ha a humanizmus terén, mely egyébiránt a büntetések megállapításánál s alkalmazásánál jogosult tényező, a kellő mérték szem előtt nem tartatnék s ez által az államhatalom büntető ereje megsibbasztatnék, a mi kétségkívül éppen a valódi emberiségnek lenne ártalmára a rosszúl értelmezett emberiség nevében s leple alatt, a mennyiben a társadalom gonosz ellenségeit kímélve, a jó polgárok életének s vagyonának törvényszerű oltalmát gyöngíténé. Itt azonban ily vádnak legkisebb alapja sincs, mely csak akkor lehetne helyén, ha arról volna szó, hogy a társadalom megrögzött ellenségei a fogságban tyúkkal, kalácscsal traktáltassanak s irányukban oly eljárás gyakoroltassék, melyre visszaemlékezve, kiszabadulásuk után azonnal siessenek ismét elkövetni új büntettet, hogy ennek jutalmául mielőbb visszakerüljenek a büntető intézetek kényelmes fészkébe. De valóban ízetlen dolog érzelgésről s férfiatlan lágy-szívűségről beszélni a föltételes elítélés intézményének meg-bírálásánál, midőn korántsem a megszánt s dédelgetett bűnösök, hanem éppen az állam s társadalom érdekében arról van szó, hogy meg nem romlott lelkületű ujonez törvényszegők a kitanúlt gonosztevők társaságába ne zárassanak s csekély jelentőségű inkább hibáik, mint bűneikért a fogság szégyenével egész életök folyamára meg ne bélyegeztessenek s ezzel tisztességes körökből ki ne zárassanak s kenyérkeresetökben ne gátoltassanak és így a társadalomnak lehetőleg megtartassanak; midőn arról van szó, hogy ez által az állam roppant költségei, melyeket a büntető intézetek fentartására fordít, tetemesen leszállítottassanak s beteges sentimentalismusnak mondani egy egészen praktikus rendszabályt, melynek czélja távol van attól, hogy a valódi bűnösök, a társadalom veszélyes ellenségei, bármi kedvezésben részes-senek, hanem ellenkezőleg oda irányúl, hogy a törvényszegők rendkívüli száma kevesbedjék, s a megmenthetők megmente-senek, a mi éppen nem zárja ki, hogy a megrögzött gonosztevők nem csak szigorúan büntetessenek, hanem a fennállóknak még

szigorúbb rendszabályok által végkép ártalmatlanokká tétessenek. Egyébiránt a szentimentalizmus e szokásos vádja nem új jelenség, sőt a tudomány történetében mindannyiszor felmerült, valahányszor az emberiség bármely követelménye hozatott javaslatba; szerepelt akkor is, midőn a tortúra eltörléséről, a halálbüntetést lépten nyomon alkalmazó régi kegyetlen büntető-törvények enyhítéséről, a leírhatlan nyomorral, piszokkal, étel-s egészségrontással járó, bűzhödő börtönök javításáról, Beccaria, Howard s halhatatlan társaik indítványairól volt szó, melyeket ma már senki sem mer megtámadni.

Efféle üres frázisokat tehát, melyek a kellő megkülönböztetést teljesen nélkülözik, figyelmen kívül hagyva, áttérek a jelentékenyebb s jóakarató ellenvetések rövid összegezésére.

Ily ellenvetések s nehézségek, melyek kétségtől nagy figyelmet érdemelnek s melyeknek súlyát csak a kérdésben levő új rendszer lehető legovatosabb s minden oldalra körültekintő szervezése s formulázása által lehet leszállítani, körülbelül a következők:

A javaslat ellenzői elismerik ugyan, hogy a cél nemes, de azt mondják, hogy nemes cél is csak úgy helyeselhető, ha általa magasabb érdekek nem szenvednek sérelmet, már pedig a föltételes elitelés rendszere a vádoltak javát elébe helyezi a közjónak, mely azt kívánja, hogy a bűn okvetlenül megtalálja büntetését s a jogvédelem, a becsületes polgárok kárára, semmiféle okból és senki kedvéért háttérbe ne szoríttassék. Ha ez így volna, a föltételes elitelés rendszerét kétségtől el kellene vetni. De azt kell megvizsgálni, vajjon nem nagyobb hátrányával jár-e a közjónak a csekélyebb törvényszegésekre kimért rövid szabadságvesztés-büntetéseknek minden viszonyok közt kimaradhatatlan alkalmazása, mint azoknak némely esetekben megengedett, szigorú törvényes föltételhez kötött felfüggesztése s a föltétel teljesítése után, elengedése? e kérdésre pedig, a feljebb előadottak szerint, igennel kell felelni, mindig szem előtt tartva, hogy az életbe léptetendő intézmény egészséges alapokra legyen építve, hogy annak csak oly megszorítások mellett lehessen helye, melyek annak általánosítását vagy túlságos kiterjesztését lehetetlenné tegyék, hogy az ne szabály legyen, hanem csak kivétel, hogy másoknak kárt ne okozzon s a jogos követelések

kielégítését meg ne hiúsítsa, mert ez esetben okvetlenül megrendülne a polgároknak a jogvédelem iránti bizalma s bekövetkeznék a társadalmi rend veszélye, a bűncselekmények ellenében szükséges fék meglazulása.

De éppen ezt emelik ki az aggódók, mint aggodalmuk főokát, hogy miután a büntetendő cselekmények legnagyobb száma olyan, melyet a törvény rövid tartamú fogházzal vagy elzárással büntet és így olyan, melyre nézve a bíró fel lenne jogosítva föltételes ítéletet mondani s a törvényes büntetés végrehajtását felfüggeszteni s ha a föltételnek elég tétetett, a büntetést elengedni, ez annyi, mint a bírót felhatalmazni, hogy a törvényszegések túlnyomó nagy számánál a törvényszegőknek megkegyelmezzzen. Ez birói önkényre vezet, alkalmat nyújt kedvezésekre s üldözésekre s ha a bírót oly tökéletesnek képzeljük is, hogy efféle visszaéléseket róla fel nem tehetni, de kikerülhetetlenek lesznek a tévedések, a minden elv s irány nélküli kapkodás s ingadozás, mert lehetetlen, hogy a bíró, ki nem mindentudó s a szívekben és vesékben olvasni nem tud, ki a vádoltat a végtárgyalásnál látja először s a szimulánsok általi félrevezetésnek minduntalan ki van téve, biztosan meg tudja határozni, melyek a méltánylást s kiméletet érdemlő esetek, nem lévén biztos kritériumok, melyekhez tartsa magát az alkalmazásban s melyek tájékozását irányozzák a sötétségben. Ily kritériumok hiányában feltárul a birói önkény útja, rokonszenv és ellenszenv, kedvezés és üldözés kíséretében, vagy legalább megnyílik a tévedések örvénye, melyben elbukik a kitűzött jó és nemes cél sikere. Ily önkényes birói eljárás azután gyűlöletet ébreszt azokban, kik úgy vélik, hogy a föltételes elítélés kedvezményét megérdemelték, de meg nem nyerhették s irigységet azok irányában, kik abban részesülnek. Ily eljárás nem fogja kielégíteni a nép jogérzetét s nem lehet megnyugtató hatással.

Ne felejtsek, a kik ez aggodalmakat táplálják, először is, hogy a föltételes elítélést megengedő törvények, nem minden rövid tartamú szabadságvesztés-büntetést, úgymint a belga törvény nem minden hat hónapon alul, s az angol törvény nem minden két éven aluli büntetést akar a bíró által felfüggesztetni s esetleg elengedtetni, hanem ezt oly esetekben engedi csak meg, ha specialis körülmények forognak fenn, melyek hihetővé

teszik, hogy a vádolt javulása s megmentése alaposan remélhető. A föltételes elítélés barátai általában nem arra helyezik az érvelés súlyát, hogy ennek megengedésénél a törvényben az elkövetett cselekvényre kiszabott szabadságvesztés időtartama legyen döntő, s nem azt látják fontosnak, hogy a fogházbüntetés hat havi tartama vétessék alapúl, mint Belgiumban, vagy öt évi, mint a franczia Bérenger-féle javaslatban, vagy két évi, mint az angol törvényben, hanem a vádlott egyénisége, az enyhítő körülmények túlnyomó súlya, a javulás reménye. Lehet, hogy a cselekményre a törvény hosszabb és szigorúbb szabadságvesztést szab büntetésül, pl. bemászás vagy betörés útján elkövetett lopásra, habár annak tárgya egy pár alma, dinnye, rózsa vagy egy főzet burgonya is, két évi fegyházra, s a bíró e büntetést a btk. 92-ik §-ának alkalmazásával is csak hat havi börtönre változtathatja át, noha a fenforgó viszonyok, túlnyomó enyhítő körülmények közt, pl. ha a csekély értékű élelmiszert inséggel küzdő apa éhező gyermekei pillanatnyi kielégítésére lopta el, vagy a lopást meggondolatlan fiatal legény, ha megszomjazott, vagy ha kedvese tőle virágot kért, inkább pajkosságból, mint rosszasságból követte el, csak fájó szívvel mondja ki a törvény által kiszabott büntetést, s ha a szigorú törvény nem kötné, szívesen fölmentené a vádlottat, de bírói kegyelmezési jogának a most fennálló törvény szerint szűkebb határa van, s az éhes gyermekek atyja, a pajkos legény a bezárítás által bekövetkező megbélyegzést el nem kerülheti; a kenyérkereső atya elválasztatik gyermekeitől, a fiatal félgyermek jövője megrontatik s ő maga a szülői házból kiragadtatva, esetleg bűniskolába taszítottatik. Ily esetekben kézzelfogható a büntetés felfüggesztésének nagyobb haszna, mint az, mely annak végrehajtásából a közjóra származnék, s a végrehajtásnak nagyobb károkozása, mint az elengedésnek. S itt mutatkozik főképen nagy becse s üdvös hatása a javasolt rendszernek, a melynek életbeléptetésére természetesen törvényváltoztatás kell, hogy a bíró a büntetőtörvény 92-ik §-ában megadott hatalmán is túlmelessen, s az egyénítést, mely mint már feljebb kiemeltetett, a helyes büntető igazságszolgáltatásnak egyedüli biztos alapja, nagyobb mértékben alkalmazhassa.

Igaz, hogy e bajon, — ha csupán ez forogna fenn, — az által is lehetne segíteni, hogy a büntetések minimuma mint né-

melyek kívánják, s mint az 1843-iki magyar javaslatban, s az elő törvények közt a németalföldi büntető codexben el van fogadva, — a törvényből kizáratnék; minthogy azonban ez büntetőtörvényünk egész rendszerének felforgatásával járna, s a büntetés-minimumok mellőzése mindenestre oly merész kísérlet, melynek elfogadására az 1843-iki magyar javaslaton s a németalföldi codexen kívül a törvényhozások nem vállalkoztak: az említett baj orvoslására jobb lesz más védszerekhez nyúlni.

Sőt, csupán ez említett bajon, segítve lenne már annak a javaslatnak elfogadása által is, mely az igazságügyi miniszter megbízásából Schedius Lajos kuriai bíró által a büntetőtörvény némely határozatainak módosítására nézve készült előadói tervezetben foglaltatik (336., 340. §§-usok módosítása). — De ugyan e cél elérésére legjobb szolgálatot tesz, s egyszersmind más rokonzélokna s szükségeknek is megfelel, ha a törvény ily esetekben azzal a hatalommal ruházza fel a bírót, hogy föltételesen felmentő ítéletet hozhasson, ha úgy van meggyőződve, hogy a vádlott egyénisége, a fenforgó viszonyok egészben megfigyelt összesege s lánczolata ezt indokoltnak mutatja. Minél tágabb a bíró bölcsességének engedett szabad mozgás a büntetéstételek meghatározott maximumának s minimumának korlátai közt, minél szélesb jogköre van az egyénítésben: annál inkább megközelítheti a valódi igazságot. S nincs ok reá, hogy ha a törvény megadta a bírónak a 92-ik §-uson alapuló nagy, de sok esetben még sem kielégítő enyhítési hatalmat, meg ne adja a veszély nélkül megadható még nagyobb, egész a föltételes elítélésig, szabadlábbon hagyásig terjedő jogosultságot is, ha az egyéni eset ezt czélszerűnek mutatja. Az intézménynyel természetesen vele jár, hogy a bíró a törvényszegést előidézett okokat, vádolt előéletét s körülményeit alaposan megismerni igyekezzék, s kétségen kívül van, hogy a bíróban, ki e hatalommal felruháztatik, s a megkegyelmezés felségi jogának egy részével megtiszteltetik, mélyreható pszichologiai és sociologiai előtanulmányok kívántatnak meg. Visszamegyünk tehát ama mindenkor hangoztatott, s minden más bírói teendőknél is nem kevésbé érzett szükségességre, hogy a bírói székeket csak magasb képességű, mélyebb belátású, sokat tanult s tapasztalt férfiak foglalják el.

S megvallom, hogy nem csodálom, ha sokan aggodalmakat táplálnak a mostani birói kar egy kisebb részének tudomány s jellem tekintetében oly nagyobb fokú megbízhatósága iránt, a melyet a föltételes elítélés szóban forgó rendszere által reá bízandó hatalmi kör korrekt kezelése s jó sikere föltételez; én azonban, örömmel mondhatom, ma már, miután a korteskedés és családi összeköttetések útján sógorság s komaságból szedett választott megyei bírák helyébe egy igazságos kormány által érdem szerint kinevezett, szigorúbb minősítéssel ellátott s a jogszaki oktatás és irodalom előhaladása folytán magasb képzettségre emelkedett bírák léptek, nem osztozhatom azok nézetében, kik a magyar birói karról szeretnek nagyszemöldű kicsinyléssel beszélni, ha ezt a külföldi bíróságokkal összehasonlítják. A magyar birói kar nagyobb része ma már a tudományos képesség s kötelességérzet oly fokán áll, melyen nem lehet alaposan félni attól, hogy az állami s társadalmi legmagasb érdekek kellő védelmét el fogja hanyagolni, s ezt igazolja dr. Fayer László, az enyhe büntetések barátjának statisztikai adatokkal kimutatott állítása is, miszerint hazai bíróságainknál a repressio iránya igen erős, erősebb mint Ausztriában, hogy a bűnügyi igazságszolgáltatás évről-évre szigorúbbá válik, és így: ma már a magyar bíró, a repressio gyakorlása tekintetében, épp oly megbízható, mint bármely külföldi kollégája. *) S e tekintetben évről-évre javulás várható.

A bíró perhorreskált önkényének s megbízhatlanságának ellensúlyozására azonban vannak minden oldalról alkalmazható óvó s biztosító szabályok, s úgy hiszem, senki sem ellenzi, hogy ily korlátok s óvószerek gondosan alkalmaztassanak. Így pl. Lammasch Henrik, bécsi egyetemi tanár, ki a föltételes elítélés rendszerének elvi barátja, főkép nőnemű s életük 18-ik évét meg nem haladott fiatal törvényszegőknél s főkép ott, hol a büntetési rendszer nincs még szabatosan keresztülvive, hol az elítéltek különféle bánásmód alá tartozó kategóriái nincsenek kellőképen elkülönítve s osztályozva (mint nálunk): óvatosan kiemeli a nehézségeket, a kényes és aggályos szempontokat is, melyek az intézmény behozatalánál figyelembe veendőek, milyenek pl. a

*) Lásd: «Jogászegyleti Értekezések» 1891. 61-ik füzet.

károsodott, sértett felek el nem mellőzhető érdekei, melyeknek kielégítése a nép ellenkező érzületét kibékelteti; ugyanő szükségesnek tartja, hogy, eltekintve a büntetések időtartamától, bizonyos bűncselekvények, saját természetüknél fogva, kivétes-senek a kedvezmény alól, ilyenekül jelöli a visszaesés s anyagi bűnhalmazat eseteit; melyekhez sorolhatjuk még, hogy a tör-vénysértésnél gazdagodási bűnös vágy ne szerepeljen, s hogy a cselekvény ne lett légyen közbotrányt okozó. Ezenfelül Lam-masch a föltételes ítéletek hatálya idejének meghatározását magában a törvényben akarja kimondatni, s nem a bíróra bízni, s ugyanazt összhangzásba hozni az elévülési törvényekkel; szük-ségesnek tartja továbbá, hogy a föltételes elítélések ellenében fölebbvitel engedtessék a vádhatóságnak, a mitől, a kedvezmény megtagadása esetében, a vádoltat s védőjét sem lehet megfosz-tani; ajánlja végre pontos statisztikai kimutatások készítését, melyek alapján gyakorlati tapasztalásokat lehessen gyűjteni, s az ily elítélések fölött szigorú fölügyeletet s ellenőrzést gyako-rolni, stb.

Az eddig szerzett tapasztalások alaptalannak mutatják az aggodalmat, hogy a bírák igen bőkezűen fognak bánni e kedvezménynyel, s meghiusítják a szükséges repressiót. Sőt az angol konzervatív hajlamú bírák lehető legóvatosabban, s mond-hatni, szűkmarkúlag járnak el a kedvezmény megadásában, úgy, hogy a «Howard-association», mely a «First Offenders Act» létrehozásában nagy szerepet vitt, panaszkodik e miatt, s a törvény irányzatának nagyobb figyelembe vételét ajánlja, s az angol sajtó is azt sürgeti, hogy a bírák a nekik adott hatalom-mal kiterjedtebb mértékben éljenek, mint jelenleg teszik. A bel-giumi bíróságok pedig, mint dr. Gruber jogászegyleti becses értekezésében kimutatta, az ide tartozó 280 ezer eset közül a törvény fennállása óta csak 14 ezer esetben (5%) s Brüsszel és Antwerpen városokban 16,089 elítélt eset közül 2273 esetben (14%) alkalmazták a kedvezést. Ott tehát, mint dr. Reichardt igen helyesen jegyzi meg, a hat hónapon aluli büntetések tömege az intézménynek csak anyagát, nem pedig alkalmazási körét képezi, s nálunk is e kedvezmény a föltételes elítélés intézménye gyakorlatában is, mint a 92. §. alkalmazásával, csak a különös méltánylást érdemlő esetekre lenne föntartva. Nem azt a hatal-

mat akarja tehát e rendszer megadni a bírónak, hogy a büntetést kénye-kedve szerint elengedhesse, hanem csak azt, hogy az eseteket, mint a 92. §. alkalmazásánál, a többi közül, a körülmények szerint kiválogathassa. Birói visszaélések kétségtől leghatározottabban s képzelhetők, de ebből csak az következik, hogy míg egyrészt a fennálló büntető-rendszer hiányain, többek közt a föltételes elítélések behozatala által, segíteni kell, másrészt a lehető visszaéléseket is meg kell akadályozni, s a kérdés csak az, hogy a netalán itt-ott fölmerülhető visszaélések nagyobb hátrányokkal járnak-e, mint a most fönnálló rendszer kárai?

Vannak, a kik azt is fölteszik a bírákra, hogy az oly egyéneket s osztályokat, kik ellen elfogultsággal s ellenszenvvel viseltetnek, pusztán gyanú alapján is el fogják ítélni, s másokat, kikkel rokonszenveznek, a legvilágosabb bűnösség dacára is fölmenteni, s ez a föltételes elítélések rontó hatásának sajnálatos gyümölcse lesz. Ily föltevés mindenkinek szabadságában áll, ki a bíróságok iránt bizalmatlansággal viseltetik; de hiszen visszaéléseket a bírák, ha a kötelességteljesítés színvonalán nem állanak, *ma is* és mindenkor követhetnek el a lelkiismeretes meggyőződés leple alatt, s hogy erre példákat lássunk, ehhez nem okvetlenül szükséges a föltételes elítélés rendszere.

A bírák ily vakmerő gyanúsítását, hogy t. i. az alkalmat felhasználva, készakarva sértik meg kötelességeiket, talán csak kevesen követik el; de annál többen vannak, kik a bíró helyes eljárását a föltételes elítélés alkalmazásában, a kegyelmezési jog gyakorlatában lehetetlennek találják, nem rosszakarat, hanem a miatt, hogy a bírák az általuk adott vagy megtagadott kedvezményt észszerűen indokolni nem képesek s kénytelenek lesznek azt a benső, indokolatlan meggyőződésüket állítani az okok helyébe, mely az esküdteket vezeti verdiktjeiknél; ez pedig egyes bírónál merő önkénynyé fajul. — De hát nincsenek-e leg több esetben a főnforgó törvényszegéseknek oly fölismerhető, mondhatni kézzelfogható körülményei, melyeket bármely józan, világos ész, annyival inkább pedig a psycholog bíró mélyebb belátása s gyakorlati tapintata biztosan feltalálhat, s így meg is jelölheti eljárásának okait? hát a főntebb ismételve említett kivételes esetekben sem lenne képes a gondolkodó s gyakorlott bíró az okokat világosan és szabatosan elmondani, melyekre

határozatát alapítja? Megengedem, hogy vannak kényesebb s bonyolultabb esetek, s hogy a tett indokait, s még inkább a tettes lelki állapotát s beszámítási fokát sokkal nehezebb konstatálni, mint a tettet magát, de a nehézség még nem lehetetlenség, az érett megfontolásra idő engedhető, s a perjogi garantiáktól környezett s kellő fölügyelet alatt álló bíró, ki a 92-ik §-t most is belátása szerint alkalmazza, a szóbeliség s közvetlenség levegőjében csakugyan eléggé megbízható lehet a föltételes elítélés szükségének megfontolására s indokolására is, s e biztosságot még fokozni lehet azáltal, hogy az eljáró vizsgáló bíró s a végtárgyaláson részt vett királyi ügyész véleménye is minden esetben meghallgattassék.

Az aggodalmak, úgy hiszem, főkép a fiatal, még kevesebb tapasztalással s gyakorlattal bíró egyes bírákra vonatkoznak, kiknek «tarka felöltőjétől» Kelemen Mór tisztelt kuriai bíró is fél, mert a magasabb bírák, kik gyilkossági vádaknál a *præmeditatio* annyira kényes kérdéseiben ítéleznek s ítéleteiket indokolni tudják, azok a bírák, kik halálbüntetést mondhatnak ki, efféle aggodalmak tárgyai csakugyan nem lehetnek, hogy a föltételes elítélés rendszerét célnak megfelelő bölcseséggel kezelni s a *kegyelmezési* jogot (ám nevezzük így) eszélyesen gyakorolni képesek nem lesznek. — Emberismeretük s hosszasabb tapasztalásuk, melyet a bírói pályán töltöttek, biztosít az ellenkezőről. A netalán tévedhető albiráktól pedig, ha e kérdésekben a főlebezés meg lesz engedve, az ügy elhatározása magasabb bírák megfontolása alá kerül.

Menjünk át más ellenvetésekre.

A föltételes elítélés ellenzői nem találnának megnyugvást a törvény oly intézkedésében sem, hogy e kedvezés csak első ízben vádoltakra alkalmaztassék, a visszaesők kizárásával, mert a bűneseteknek csak kis hányada lesz följelentve, a nagyobb szám elrejtve, eltitkolva marad, s abból, hogy valaki első ízben kerül vád alá, éppen nem következtethető, hogy első ízben követett el bűncselekvényt; a kit hát a bíró ez alapon, mint javítható újonczot, a büntetés alól fölment, és szabaddalbon hagy, lehet már régi és megrögzött, csakhogy szerencsés, ekkorig el nem árult s föl nem jelentett gonosztevő. — Azt, hogy ily eset többször fordulhat elő, tagadni nem lehet, bár nagytárgynak kell

nevezni azt az állítást, hogy a bűneseteknek csak igen csekély hányada jelentetik föl. De ebből nem a föltételes ítéletek czél-szerűtlensége, s a bírák alapos eljárásának lehetetlensége, hanem csak a kedvezmény alkalmazásánál szem előtt tartandó óvatosság szüksége következik; hogy t. i. a bíró az előtte fekvő eset összes körülményeit (s nem csupán az első ízbeli vádlottságot) gondosan mérlegelje, s azokhoz képest határozzon. A most fennálló törvénykönyv ellen is ugyanezt lehet felhozni, mert az ebben foglalt minősítések s büntetések attól is függenek, hogy a vádlott első ízben áll-e bíró előtt, vagy már ismételve követett el törvényszegést; a bíró arra építi a büntetés kimérését, hogy *tudja* e körülményt, pedig tévedhet és csalódhatik. Itt már csak abba kell belenyugodnunk, hogy a büntető igazságszolgáltatás épp úgy nem lehet tökéletes, mint bármely emberi mű; de ez nem fog bennünket elcsüggeszteni nemes törekvéseinkben, hogy a tökélyt megközelíteni igyekezzünk.

Felhozzák, hogy a föltételes elítélések rendszerének elfogadása bizonytalanná tenné a büntetést, mert azt a bíró tetszésétől s önkényétől függesztené föl; már pedig nem annyira a büntetés szigora és súlyossága, mint inkább annak kikerülhetetlen bizonyossága bír elrettentő hatással s tartja féken a bűnös hajlamokat. Most táplálja ezeket a föl nem fedeztetés reménye, de visszaajeszti legalább az a tudat, hogy ha fölfedeztetnek, a bizonyos büntetést ki nem kerülhetik; a föltételes ítéletek rendszere reményt nyújtana nekik, hogy ha fölfedeztetnek is, büntetésük nem bizonyos, mert azt a megkegyelmezés jogával felruházott bíró, kit töredelmes, bűnbánó arcz, ügyes képmutatás s hazugság által félrevezethetnek, elengedheti.

Ez állításnak, mely a föltételes ítéletek kárhoztatására egyik nyomatékos érvül szerepel, helyességét tagadni nem lehet, csak hogy annak alkalmazása a föltételes elítélésekre helytelen. A büntetés ugyanis, ha a föltételek, melyekhez annak elengedése bizonyos, a törvény által meghatározott esetekben, kötve van, nem teljesíttetnek, éppen olyan bizonyos, mint bizonyos a föltételes elítélés alá törvény szerint nem tartozó esetekben. A büntetés bizonyosságának elrettentő hatása a most fennálló rendszerben is csökkentve van, ha csak a bíró büntetésenyhítési hatalmát, fenfőrgő enyhítő körülmények közt, melyet neki

a kiszabott szabadságvesztés büntetések változó foka, úgymint: 1 naptól 5 évig terjedő fogház, 6 hónaptól 10 évig terjedő börtön, 2 évtől 15 évig vagy élethosszig terjedő fegyház, s a büntető törvénykönyv 91. és 92-ik §-a fenhagyott, s mely mellett az egyéni körülményeket bölcsen mérlegelő bíró esetleg 5 évi fogházbüntetésről 1 napra vagy éppen 1 forintnyi pénzbüntetésre leszállhat, megszüntetni nem akarjuk, mely latitudo nélkül a bíró nem volna bíró, hanem csak egyszerű regisztrátora a merev, legtöbb esetben igazságtalan, embertelen, vérlázasztó büntetéseknek. Most sem mondhatni, hogy megvan a büntetésnek elrettentő bizonyossága, mert azok mértéke folyton változik és sok esetben majdnem a zérusig süllyed.

A törvényes büntetés végrehajtását — azt mondják az intézmény ellenzői — a nép közvéleménye s közérzúlete követeli, s ennek elmaradása a törvények s bíróságok iránti tiszteletnek árt, és sok esetben arra fog vezetni, hogy a sértett fél magánbosszút áll sérelmezőjén, ha látja, hogy ennek a törvényes büntetést elengedték.

Nem szenved kétséget, hogy általános és változhatatlan emberi érzet s meggyőződés, hogy a bűnt büntetés kövesse, s ezért az államhatalomnak egyik legfőbb kötelessége gondoskodni arról, hogy ez megtörténjék, s a társadalmi rendet fenyegető önbíráskodásnak, melyre az említett közérzúlet, törvényes védelem hiányában vezetni fogna, eleje vétessék. De, mint már említve volt, a jól szerkesztett s formulázott törvény, mely a magánérdekeket kellően megvédi, oly törvény, mely míg az apró törvénytisértések rövid fogházbüntetését javulásra reményt adó, főkép fiatal törvénytisztekre nézve, bizonyos föltételek alatt, felfüggeszti, s e föltételek teljesítése után elengedi, egyszerűsmind azonban a valódi gonoszok, a szokásos törvénytisértők, a visszaesők ellenében kíméletet nem ismer s a legnagyobb erélyt és szigort fejt ki, a közérzúletet sérteni bizonyynyal nem fogja, sőt, ha a nép által megértetik, ennek helyeslésével fog találkozni. És valóban nem is tapasztaltatott, hogy ott, hol ekkorig e rendszert megkísérlették, a nép az ellen felzúdult, vagy kifogást tett volna, sőt Angliában, mint már említve volt, az nem tetszik a közvéleménynek, hogy a bírák igen szűkmarkúan bánnak a törvény által megadott jogukkal. — Olaszországban, hol

a hevesvérű fajnál a vendetta hagyományos szokása, a gyűlölet s bosszúállás érzelmei nagyobb mérvben uralkodnak, talán ez okból nem merték a föltételes elítélés rendszerét az új büntető törvénykönyvbe fölvenni, noha hasonló irányú intézményeket fölvettek, s Garofalo ezért indítványozza, hogy a büntetéseket csak a sértett fél beleegyezésével lehessen föltételesen elengedni. Én meg vagyok győződve, hogy e részben is minden ama bölcs óvatosságtól függ, melylyel a törvény megalkottatik.

Egyébiránt, a kérdés ez oldaláról szólva, nem mellőzhetem el azt a megjegyzést, hogy ámbár tagadhatlan a sértett fél jogai tekintetbe vételének s megóvásának szükségessége: ez mégis nem terjedhet oda, hogy a sértett fél határozhassa meg a büntetés minőségét s mértékét, az a sértett fél, a kit mindenkor a megtorlás heves vágya s bosszúérzet vezet. Megkívánhatja, hogy sértője büntetessék, de nem követelheti, hogy ne úgy büntetessék, mint ezt a bíró czélszerűnek s helyesnek véli. Már pedig a föltételes büntetés is csakugyan büntetés, mert magában foglalja az államhatalom részéről rosszalását, kárhoztatását az elkövetett cselekvénynek; mert súlyosító hatással bír a visszaesésnél s a büntetés éveken át Damocles kardjaként függ az elítélt feje fölött. Hamis állítás tehát, hogy a föltételes elítélés rendszerében teljesen mellőztetik, elengedtetik a büntetés és a sértett fél elégtétel nélkül marad. Ha a sértett félnek a helyes szempont megmagyaráztatik, ha megértetik vele, hogy míg egyrésről az állam is tesz engedményeket a sértett fél érdekeinek, midőn pl. ezek tekintetbe vételével sok esetben, úgy mint a magánindítványtól függő vádaknál, a törvényszegők megérdemelt szigorú büntetését elengedi, hogy a családok kényes érdekeit gyöngéd kíméllettel környezze, másrésről az állam is megkívánhatja, hogy magasabb államérdek tekintetéből, kivételes esetekben, oly büntetést szabhasson ki, mely csak erkölcsi hatással bír s a vádolt testét nem éri, kétségkívül meg fog nyugodni sértőjének ilyenmő büntetésében, ha anyagi kárai megtéríttetnek.

Kisebb jelentőségű az a scrupulus, hogy a büntetés feltételes elengedése a bírónak kegyelmezési jogot ad, mely azt meg nem illeti s így az államhatalmi jogköröknek felforgatására vezet. A ki szeme elől nem téveszti a lényeges különbséget, mely a fejedelem kegyelmezési magas felségi jogának s a fölté-

teles elítélésre s a büntetés végrehajtásának felfüggesztésére a törvény által adott, szorosan körülírt s korlátolt bírói felhatalmazásnak eredete, czélja s kiterjedése közt van, e scrupulus miatt bizonyynyal nem fog mindazon előnyről s üdvös eredményről lemondani, mely ez új rendszertől várható, ha az kellő ovatossággal s helyesen megvont korlátok közt leendő életbe léptetve.

De az összes említett s még egyéb az ellenzők által felhozott, bár részint igen figyelemre méltó s megfontolandó nehézségek is, szerény véleményem szerint, nem bírnak annyi súlylyal, hogy miattok a föltételes elítélés kiemelt sokoldalú hasznait magunktól eltaszítsuk.

Elmondtam, nem mindent a mit lehetett volna, de elmondtam sokat, a mit följegyeztem, az érdekes új eszme ismertetésére s méltánylására, s nem mulaszthatom el, hogy szíves köszönetet ne mondjak azon már fentebb is kiemelt szorgalmas anyaggyűjtőknek és szellemes érvelőknek, kik a jogászgyűlés tartalmas eszmecseréinek arénáján megelőztek e rendszer ismertetésében s védelmében. Rokonszenvem az eszme iránt ismételve kifejeztem; azonban jól tudom én is, hogy minden új eszmének megvan a maga természetes fejlődési útja s lefolyása. Feltűnése után rendszerint lelkesedéssel fogadtatik s fényoldalai bűbajos erővel hatnak; azután jó a bíráló hideg ész, mely az árnyoldalakat is kimutatja s a lelkesedés tüzeit mérseкли. Végre azután diadalt ül a valóban jó és igaz.

Az eszme még vitatás alatt van s az érvek és ellenérvek egymást dörzsölő és simító küzdelmében mindinkább tisztul és szabályos alakot ölt. Több helyen már életbe van léptetve s a tapasztalás és gyakorlat színpadára állítva. Az idő azonban, mely megpróbálja, még igen rövid; a statisztikai adatok, melyek eredményeit felmutatják, ekkorig még igen soványak s fogyatékosak. Azért igen helyesen jegyezte meg a magyar jogászgyűlés nagytudományú elnöke, hogy «ez új elméletnek is, időre van szüksége s mi egyelőre nem ugyan a tétlen, hanem a gondos szemlélő és bíráló helyzetére szorítkozhatunk». Ha az eszme határozottabb alakot fog öltetni a törvényhozásokban, ha egész tisztaságban fogjuk látni annak teljes tartalmát, és képesek leszünk felismerni megvalósításának helyes körvonalait s

föltételeit, hiszi s tudja — és vele együtt hiszem én is — «hogyan ez új eszmét Magyarország is készséggel fölveszi culturális feladatai közé». Kétségkívül senki sem kívánja, hogy ily nagy fontosságú s a társadalom jóllétével, biztosságával oly szorosan összefüggő rendszabály kellő ovatosság s körültekintés nélkül léptetessék életbe s minden oldalról meg ne figyeltessék. Hamis ideálokért nem fogunk lelkesedni, de a megismert valódi jót, minden akadályokkal szemben, diadalra juttatjuk.

és nyilvánosság rendszere a polgári törvénykezésben magyar szempontból. *Tóth Lőrincztől*. 40 kr. — IV. Szám. Emlékbeszéd hodosi és kizdai br. Sina Simon felett. *Tóth Lőrincztől*. 20 kr. — V. Szám. Az országos jog és a particularis jogok közti viszony. *Wenzel Gusztávtól*. 60 kr. — VI. Szám. Emlékbeszéd Szentkirályi Zsigmond lev. tag fölött. *Jakab Elek* lev. tagtól. 40 kr. — VII. Szám. A telek-könyvi intézmény befolyása a tulajdonjog szerzésére és érvényesítésére. *Zlinszky Imre* lev. tagtól 40 kr. — VIII. Szám. Bertha Sándor emlékezete. *Tóth Lőrincz* r. tagtól. 20 kr. — IX. Szám. Magyarország városai és városjogai a multban és jelenben. *Wenzel Gusztáv* r. tagtól. 40 kr.

Ötödik kötet. 1877.

I. Szám. A XV. századi tárnoki jog. Tanulmány a hazai jogtörténet köréből. *Wenzel Gusztáv* r. tagtól. 30 kr. — II. Szám. Fényes Elek emlékezete. *Keleti Károly* r. tagtól. 20 kr. — III. Szám. A társadalom keletkezéséről. *Beöthy Leó* l. tagtól. 60 kr. — IV. Szám. A «Servitus fumi immittendi» hazai jogunk rendszerében. *Wenzel Gusztáv* r. tagtól. 20 kr. — V. Szám. Magyarország népességének szaporodása és fogyása országrészek és nemzetiségek szerint. *Keleti Károly* r. tagtól. 20 kr. — VI. Szám. Két legújabb törvényhozási mű a polgári perjog köréből. (A német perrend és az osztrák perrendtartási javaslat.) *Zlinszky Imre* l. tagtól. 40 kr. — VII. Szám. Emlékbeszéd alsóviszti Fogarasi János r. tag fölött. *Tóth Lőrincz* r. tagtól. 40 kr. — VIII. Szám. Öt év Magyarország bűnvádi statisztikájából. *Konek Sándor* r. tagtól. 40 kr. — IX. Szám. Magyar hölgyek leveleiről. *Dedk Farkas* l. tagtól. 20 kr.

Hatodik kötet. 1880.

I. Szám. Magyarország és egyes törvényhatóságainak népesedései mozgalma. *Dr. Konek Sándor* r. tagtól. 30 kr. — II. Szám. Nagy férfiak szerepe a történelemben. *Zsilszky Mihály* l. tagtól. 20 kr. — III. Szám. Kazinczy Gábor irodalmi hatásáról. Irodalomtörténeti tanulmány *Jakab Elek* l. tagtól. 30 kr. — IV. Szám. Emlékbeszéd Urbázy György felett. *Szilágyi Sándor* r. tagtól. 10 kr. — V. Szám. Palaczky Ferencz emlékezete. *Zsilszky Mihály* lev. tagtól. 20 kr. — VI. Szám. A nemzetgazdaságtan és módszere s a társadalmi tudományok terén való kutatás nehézségei. *Dr. Weisz Bélától*. 10 kr. — VII. Szám. A magyar jogi műnyelv kérdéséhez. Jogirodalmi és nyelvészeti tanulmány tekintettel jogi műnyelvünk jelenére, jövőjára, mivoltára és gyökeres javítására. *Irta Bakos Gábor*. 20 kr. — VIII. Szám. A fémvaluta kérdése a tudomány jelen állása szerint. Első rész. *Kautz Gyula* r. tagtól. 20 kr. — IX. Szám. A magyar és osztrák államháztartás 1868–1877-ig. *Irta Láng Lajos*. 30 kr. — X. Szám. Gróf Teleki Domokos emlékezete. *Irta Dedk Farkas*. 20 kr. — XI. Szám. Emlékezés Zlinszky Imre l. tagra. *Tóth Lőrincz* r. tagtól. 20 kr. — XII. Szám. A perdöntő eskü és az előzetes tanúbizonyítás a középkori magyar perjogban. Székfoglaló értekezés *Hajnik Imre* r. tagtól. 40 kr.

Hetedik kötet. 1882.

I. Szám. A nemzetközi jog elmélete Kant filozóphiája szerint. *Dr. Medveczky Frigyesztől*. 20 kr. — II. Szám. A nemzetiségi viszonyok Magyarorszában az 1880. évi népszámlálás alapján. *Keleti Károly* r. tagtól. 40 kr. — III. Szám. Magyarország és egyes törvényhatóságainak népmozgalma 1877–1879. *Konek Sándor* r. tagtól. 70 kr. — IV. Szám. A magyar felsőház reformja. *Irta Tóth Lőrincz* r. tag. 60 kr. — V. Szám. B. Eötvös József «A XIX. század uralkodó eszméinek befolyása az álladalomra» című munkájáról. *Trefort Ágoston* t. tagtól. 10 kr. — VI. Szám. A miniszteri felelősség eredete az európai alkotmánytörténelemben. *Schvarcz Gyula* l. tagtól. 20 kr. — VII. Szám. A vasuti ügy s a posta- és távirtdai ügy közti összeköttetés Magyarorszában a közlekedési és névszerint a vasuti jog szempontjából. *Wenzel Gusztáv* r. tagtól. 20 kr. — VIII. Szám. Sallustios államformái és a görögök politikai irodalma. *Schvarcz Gyula* l. tagtól. 20 kr. — IX. Szám. A Demokrácia eszméje és szervezete. *Dr. Kunecz Ignác*z pozsonyi kir. akad. jogtanártól. 40 kr. — X. Szám. Szilágyi Márton tanítása az eljegyzésről 1690-ben. *Kovács Gyula* lev. tagtól. 40 kr.

Nyolczadik kötet. 1885.

I. Szám. Montesquieu elmélete. *Schvarcz Gyula* lev. tagtól. 30 kr. — II. Szám. Fegyházi tanulmányok. I. Illavai fegyház. *Tóth Lőrincz* r. tagtól. 50 kr. — III. Szám. A szerzői jogról szóló törvény. (XVI. t. cz.) *Apáthy István* r. tagtól. 20 kr. — IV. Szám. További adalék a görögök politikai irodalmának kritikai történetéhez. *Schvarcz Gyula* l. tagtól. 40 kr. — V. Szám. Okirati bizonyítás a középkori magyar perjogban. *Hajnik Imre* l. tagtól. 20 kr. — VI. Szám. Melyik görög állam közelítette meg a képviseleti rendszer alagondolatát. *Schvarcz Gyula* lev. tagtól. 10 kr. — VII. Szám. A népoktatás hazánkban 1869—1884. *Láng Lajos* l. tagtól. 40 kr. — VIII. Szám. Emlékezések a nemzetközi börtönügyi congressusra Rómában 1885. (nov. 16—24.) *Tóth Lőrincz* r. tagtól. 50 kr. — IX. Szám. Gondolatszabadság és ódon tömeguralom. *Schvarcz Gyula* l. tagtól. 50 kr. — X. Szám. A két utóbbi évtized államformatani irodalmának kritikai méltatásához. *Schvarcz Gyula* l. tagtól. 50 kr.

Kilenczedik kötet. 1887.

I. Szám. Az európai monarchiák rendszeres törvényeiről, tekintettel ezek alkotmánytörténelmi előzményeire. *Schvarcz Gyula* l. tagtól. 50 kr. — II. Szám. Az athenei állam és társadalom jelentősége az emberi haladásra nézve Kleistenestől Ephialtesig. (507—461—2-ig Kr. e.) *Schvarcz Gyula* l. tagtól. 50 kr. — III. Szám. A közepoktatás hazánkban (1867—1886.) *Láng Lajos* l. tagtól. 40 kr. — IV. Szám. Lucius Cornelius Sulla a római alkotmányjog történelmében. Székfoglaló értekezés. *Schvarcz Gyula* r. tagtól. 50 kr. — V. Szám. Dante mint politikai író. *Domonovszky Endre* l. tagtól. 10 kr. — VI. Szám. Fegyházi tanulmányok. A rabmunka. *Tóth Lőrincz* r. tagtól. 50 kr. — VII. Szám. A jog- és állambölcsészet feladatai. Székfoglaló. *Dr. Pulszky Ágost* l. tagtól. 20 kr. — VIII. Szám. Egyéni szabadság és parlamentarizmus Angliában. *Concha Győző* l. tagtól. Székfoglaló értekezés. 20 kr. — IX. Szám. Magyarország népmozgalma 1880—1885. *Láng Lajos* l. tagtól. 30 kr. — X. Szám. Tudomány és társadalom. *Schvarcz Gyula* r. tagtól. 50 kr.

Tizedik kötet. 1888.

I. szám. Adalékok a római alkotmány-politikához és államjoghoz. *Schvarcz Gyula* r. tagtól. 40 kr. — II. Szám. Adalékok a magyar állampolgári társadalom egységes természetének elméletéhez. *Schvarcz Gyula* r. tagtól. 50 kr. — III. Szám. Demologiai tanulmányok. *Kőrösi József* l. tagtól. 40 kr. — IV. Szám. A visszaesés okairól s óvszereiről. *Tóth Lőrincz* r. tagtól. 50 kr. — V. Szám. A király tanácsosainak felelőssége Aragoniában és Magyarországon III. András óta. *Schvarcz Gyula* r. tagtól. 50 kr. — VI. Szám. Sextus Cæcilius Africanus jogtudós. *Vécsey Tamás* r. tagtól. 60 kr. — VII. Szám. Báró Wüllerstorff és a szabadkereskedés meghonosítása az osztrák-magyar monarchiában. *Matlekovits Sándor* l. tagtól. 50 kr. — VIII. Szám. Az 1839/40-diki országgyűlés viszhangja az irodalomban. *Ballagi Géza* l. tagtól. 90 kr. — IX. Szám. Taras, Syrakusa, Akragas és egyéb görög államok demokrátiája. *Schvarcz Gyula* r. tagtól. 50 kr. — X. Szám. A specificatio. *Hoffmann Pál* l. tagtól. 40 kr.

Tizenegyedik kötet. 1890.

I. Szám. Justinianus «Omnem reipublicæ» kezdetű rendelete a jogi oktatás tárgyában. *Vécsey Tamás* r. tagtól. 60 kr. — II. Szám. A tudományos és irodalmi kitüntetések jogcíme a felsőházi tagságra. *Schvarcz Gyula* r. tagtól. 70 kr. — III. Szám. Az athenei alkotmánytörténelem korszakai azon csak imént fölfedezett görög munkában, melyet némelyek Aristotelesnek tulajdonítanak. *Schvarcz Gyula* r. tagtól. 60 kr.